

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Bílé Biele Karpaty

1/2011

Z obsahu:

- * Silvestrovská Javořina po 18 letech * Za krásou bradlového pásma
- * Mlčenliví svědkové utrpení Krista Pána i útrap lidských * Jašterice na hranici

Len žlutý

Sklenobýl bezlistý

Ladoňka vídeňská

Obsah:

ÚVODNÍK	
Nosorožci nebo tořiče? Všechno jedno	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Ocenění bylo obrovské překvapení	2-3
AKCE V BÍLYCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH	
Silvestrovská Javořina po 18 letech	4-5
Čo je na pláne v Bielych Karpatoch v roku 2011?	5
Zájem o ovocnářství roste	6-7
Přehled akcí v Bílých Karpatech	6-7
Mlčenliví svědkové utrpení Krista Pána i útrap lidských	8-9
POLE NEORANÉ	
Hornácké agro-bio-eko	10-11
UČÍME SE OD MALA/UČÍME SA OD MALA	
Veronica vzdělává již pátým rokem	11
TURISTA ODPORÚČA	
Za krásou bradlového pásma	12
PORTRÉT	
František Okénka devadesátiletý	13
Cezhraničná spolupráca vďaka Fondu mikroprojektov	14
NAŠE OBCE	
Komňa	15
ZPRÁVY ZE SPRÁVY/SPRÁVY ZO SPRÁVY	
Činnosť stráže prírody	16
Aktuality	16
Co se děje za humny	17
Kuňka žlutobřichá	18
RECENZE	
Mapy karpatského dědictví	18
Románové Zastavení v Bílých Karpatech	19
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVÁ PŘÍRODY	
Jašterice na hranici	20-21
POHÁDKA	
Dvě bajky z Korytňanska	22
PRO CHYTRÉ DĚTI	
Příroda za humny	24

Nosorožci

Súdán, jeden z posledních severních bílých nosorožců, je zpět ve své domovině.

Vztah lidí a přírody je možné nahlížet očima vědce, politika, úředníka... A nebo je možné jej vnímat jako příběh. Čím dál častěji to ale bývá příběh se smutným koncem.

Když byl v roce 1900 objeven v savánách severního Zaire a jižního Súdánu nový poddruh nosorožce, vyvolalo to ve vědeckém světě senzaci. Severní bílý nosorožec tak vstoupil na jeviště dějin, aby tu zažil své příliš krátké drama. V té době žilo v oblasti kolem dvou a tří tisíc nosorožců, ale pod tlakem pytláků se jejich počet rychle snižoval.

V roce 1938 proto založila v Zaire koloniální belgická vláda národní park Garamba s cílem chránit tohoto ohroženého savce. Posvržení koloniální vlády v roce 1960 Zairská vláda sice oficiálně nosorožce chránila dál, ale skutečnost byla velmi smutná. Díky odlehlosti území a neustálým občanským válkám byli nosorožci stále decimováni, až jich v roce 1979 v Zaire přeživalo posledních 14 kusů.

Rohy nosorožců byly a stále jsou velmi ceněným vývozním artiklem, v jihovýchodní Asii se za ně dodnes platí vysoké částky, a tak se touto cestou financovala občanská válka v Súdánu. Vojenští uprchlíci ze severu přinesli kulometry a další těžké zbraně, které vybijení nosorožců jen urychlovaly.

Na začátku 80. let začala ochranářská veřejnost bít na poplach a tak vznikl záchranný program. Díky němu se do roku 1997 počet nosorožců zvýšil na 33. Zdálo se, že vše je na dobré cestě, když v Zaire, nyní už Demokratické republiky Kongo, vypukla další občanská válka. Národní park se v podstatě přeměnil na bojiště a všechny mezinárodní organizace spolu s WWF a IUCN musely tento prostor opustit.

Poslední snaha o záchranu nosorožce v této oblasti vedla k návrhu odchytil a přesunout posledních deset žijících nosorožců do rezervace v Keni, kde by

byla v bezpečí. Nestabilní politická situace, nerozhodnost a nebo neschopnost politiků tento záměr zhatily. A pytláci vraždí dál. Dnes se stopaři v celém regionu snaží nalézt alespoň jedno zvíře. Zatím marně. Poslední šanci pro přežití druhu tak zůstávají čtyři severní bílí nosorožci, kteří se do Afriky vrátili ze zoo ve Dvoře Králové v prosinci roku 2009. Mají ještě šanci?

Když v 80. letech devatenáctého století objevili botanici Bílé Karpaty, vyvolalo to ve vědeckém světě nadšení. Neuvěřitelná druhová pestrost bělokarpatských luk byla na první pohled unikátní. Důvěrně známe příběhy faráře Josefa Ludovíta Holubyho, učitele Stanislava Staňka a dalších průkopníků, kteří tento svět objevovali a zároveň se už ve své době začali vyslovovat pro jeho ochranu.

Navzdory jejich snahám ale po roce 1948 i do Bílých Karpat vtrhlo socialistické velkozemědělství. Z asistence a potlesku politických pohlavárů se rozorávaly meze, uměle hnojily louky a stříkaly pesticidy. Přebásněné orchideje hynuly, kavyly zmizely z podhůří a bukové pralesy byly mnohde vytlačeny smrkovými monokulturami.

Ochranáři se ale nevzdávali, a tak v roce 1980 byla založena Chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty. Zdálo se, že Bílé Karpaty jsou zachráněny. Ale ne celé.

V roce 1989 – shodou okolností v témže roce, kdy socialismu definitivně odzvonilo – byla v jižní části území vytvořena obora Radějov, zahrnující i přírodní rezervaci Kútka, cennou a pestrou louku s řadou vzácných druhů, jako jsou tořiče, vstavače nebo kosatce. Vlastníkem obory byl státní podnik Lesy České republiky. Už samotné zřízení obory bylo v rozporu se zákonem, neboť z rezervací je třeba vyloučit intenzivní chov zvěře.

Navzdory snahám ochranářů se v oboře hospodařilo podle myslivců, což vedlo k postupnému poškozování rezervace. Vzácné orchideje začaly mizet. Tlak na cennou přírodu se vyhroutil s příchodem

nového nájemce obory. V roce 2009 při sčítání zvěře byly zjištěny více než dvojnásobné počty zviřat, než by bylo pro tuto lokalitu vhodné. Bývalé květnaté louky byly zvěří intenzivně spásány, poničeny trusem a místy sešlapány až na holou zem. Zůstala stát jen stébla několika druhů trav, kvetoucí byliny zmizely. Jen díky narychlo postavené oplocence zůstala alespoň částečně zachována dříve bohatá populace srpice karbincolisté – druhu, který je evropsky chráněný v soustavě Natura 2000.

V demokratickém státě v srdci Evropy by člověk očekával, že se státní úřady přikloní na stranu ochrany přírody, nikoli soukromých zájmů, opak se ale stal pravdou. Pozemky, na nichž obora leží, byly doposud v majetku státu. Dosavadní nájemce obory je ale nakonec získal díky rozhodnutí Ministerstva zemědělství do svého soukromého vlastnictví. Navzdory snahám ochranářů i místních obyvatel, navzdory tomu, že svým hospodařením za posledních šest let velmi poškodil cenné přírodní dědictví.

nebo tořiče?

Všechno jedno...

Tořič čmelákovitý už v Kútkách nenajdete.

Dva zdánlivě nesouvisějící příběhy, a přece mají tolik společného. Co je důležitější? Peníze a moc, nebo severní bílí nosorožci? Peníze a zábava nebo orchideje? Ta bitva je stále tatáž, ať jde o nosorožce nebo o orchideje. V obou případech vítězí hamižnost, touha po moci, sobectví. A v obou případech selhávají instituce, které by naopak měly stát v čele ochrany cenného přírodního dědictví. Selhává politika, které je přednější moc a zisky, a je jedno, jestli se to děje v Africe nebo ve střední Evropě. Pro osud této planety jsou oba příběhy stejně smutné.

Jana Hajduchová

Ocenění

bylo

obrovské překvapení

Vzdělávací a informační středisko (VIS) Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou vede již více než pět let ředitelka Marie Petřů, DiS (*1971), původem ze Štítné nad Vláří. Předtím dva roky pracovala ve stejné budově na Bartolomějském náměstí, kde dělala administrativní práci pro jinou organizaci (ZO ČSOP Bílé Karpaty). K tomu však už také pomáhala se ekologickým výukovými programy na VISu. Koncem roku 2005 převzala od Mgr. Radky Nekardové vedoucí funkci v této obecně prospěšné společnosti.

človiček! A tak jsem nakonec dostala Cenu za přínos k rozvoji environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve Zlínském kraji v roce 2010.

Tušíš, za co jsi dostala tolik hlasů pedagogické veřejnosti?

Myslím si, že to bylo hlavně díky naší práci na velkém projektu, který koordinuje občanské sdružení Liska ve Vsetíně, a který je financován Státním fondem životního prostředí. Naše středisko je v něm zodpovědné za spolupráci s držiteli regionální ochranné známky Tradice Bílých Karpat®. Asi ke mně ta cena připutovala díky tomu, že si nás někdo všiml při společných setkáních, kde jsme se ukázali jako účinní a tvůrčí.

Náš úkol v projektu naplňujeme mimo jiné zajišťováním kurzů, které držitelé známky mají podporovat v jejich propagaci. Také jsme ale společně vydali publikace a propagační materiály a hledáme další kandidáty na známku.

Jak si lze takový kurz představit?

Kurzy jsou postavené tak, že držitel známky kurz pořádá a my mu zajistíme účastníky, kterým on předvede svou dovednost. Pak záleží na něm, jak si účastníky získá a bude s nimi dále pracovat. První celodenní kurz, zdobením perníčků, se konal v Hostětíně. Byli jsme zpočátku na rozpacích, když jsme přivítali pouze osm kurzistů, ale nakonec se tam za celý den vystřídalo celkem 35 účastníků. Ještě od čtyř do půl desáté večer nám docházeli další a další lidé, jak se rozneslo po Hostětíně, že tam je šikovná paní, která umí krásně perníky zdobit. To už jsme ale bohužel neměli pro velký zájem co zdobit.

Tady ve Veselí jsme uspořádali dvou-denní kurz paličkování, kurz výroby loutek, a před Velikonocemi plánujeme kurz pleťní košíků a pomlázek. Všechny je vedou držitelé regionální známky. Chceme touto formou seznámit veřejnost s tím, že v Bílých Karpatech jsou zruční lidé, kteří pokračují

Marie Petřů

v určité tradiční technice. A druhým cílem je, aby se ta tradice nevytratila.

Co dalšího kromě kurzů VIS veřejnosti nabízí?

Jednou z hlavních činností co do rozsahu času jsou ekologické (nebo dnes se má říkat environmentální) výukové programy pro mateřské a základní školy, méně i střední školy v regionu. Ten náš 'výukový' region ostatně sahá až po Luhačovice. Máme širokou nabídku programů, ale cítíme potřebu je neustále inovovat, protože to, co nám stačilo před pěti lety, v současné době už není úplně vyhovující. Díky výuce jsme moudřejší i my, poučíme se o tom, co dobře funguje, a co naopak neoslovuje.

Také zpracováváme výukové programy na míru pro další organizace. Pro Ústav pro ekopolitiku jsme například vytvořili program Dědictví Jablunkovska a pro hostětínskou Veronicu vypracovali metodiku a pomůcky k výukovému programu Živá zahrada. Nedávno nás oslovila MAS Ostrožsko-Hornácko kvůli projektu Školy pro venkov. Máme pro ně vést tvorbu pracovních listů a pomůcek v oblasti kultury a přírody, se kterými pak školy mikroregionu budou moct pracovat. Jinak se podílíme i na školení učitelů v rámci Školního programu Krok za krokem. Je určen učitelům, kteří mají zajistit EVVO, tedy ekologickou výchovu, na mateřských, základních i středních školách.

Na základě všech těchto zkušeností mám takový smělý plán z VIS Bílé Karpaty udělat více centrum metodické. Máme zde šikovné lidi, tak proč jejich potenciál nevyužít? Do této koncepce patří i spolupráce na vybudování environmentálního centra na Nové Lhotě. Podíleli jsme se už na přípravě projektu a vzdělávací aktivity budeme i metodicky řídit.

Hlavním důvodem pro tento rozhovor je ocenění, které jsi loni na podzim dostala. Jak k tomu vlastně došlo?

Bylo to pro mě obrovské překvapení. Jela jsem 25. listopadu na konferenci o ekologické výchově v rámci festivalu TSTTT (Týká se to také tebe) do Uherského Hradiště, kde jsem měla prezentaci o činnosti VISu a zúčastnila jsem se některých workshopů. Součástí konference bylo i každoroční udělování cen významným osobnostem. A jak jsme tam seděli, ptala se mě kolegyně z Informačního střediska Moravské Kopanice, jestli vím, že jsem vůbec nominovaná. Odpověděla jsem, že ne, že to musí být nějaká mýlka. Ale když jsem se později podívala na to, kdo je v jaké kategorii nominovaný, nemohla jsem věřit svým očím: mezi pěti nominovanými řediteli školských a podobných zařízení jsem byla já jako nejvýše ohodnocená

Cenu Marii Petrů předala Milena Kovaříková, Radní Zlínského kraje.

Dostanete se s dětmi i do terénu?

V posledních letech poptávka po terénních exkurzích značně roste. Jsou to vlastně jakoby výukové programy přímo v přírodě, a jsou tím mnohem účinnější. Více je žádaná i průvodcovská služba pro dospělé. Naším cílem je zájemce po bělokarpatské přírodě provádět šetrným způsobem, abychom přitom zdejší přírodu, na kterou jsme všichni pyšní, ukázali, ale co nejméně jí přitom poškodili. To by potřebovalo určitou koncepci šetrného průvodcovství, které bychom pak mohli i zpoplatnit, ale chybí nám pár základních dokumentů. Mám na mysli mimo jiné i studii o tom, jaké snese území zatížení z hlediska cestovního ruchu, kolik lidí za určitý čas příroda dané lokality unese. To je sice dost složitá záležitost, ale dá se to stanovit a rozumně se domluvit – aby z toho něco měl i návštěvník. Už několik let si přejeme spolu se Správou CHKO Bílé Karpaty takovou studii provést, ale nenalezli jsme na ni potřebné peníze.

Jak funguje druhý pilíř vaší činnosti, ten informační?

Máme otevřeno každý pracovní den od 8 do 16 hodin a turisté nebo obyvatelé z Bílých Karpat se u nás stírají téměř nepřetržitě, zvláště v sezóně. Turisté mají zájem především o informace, kam se mohou vydat za zajímavou kulturou a přírodou. Často se ptají cíleně na možnosti rekreace na Baťově kanálu, nebo kde se mohou pořádně najíst, odkud kam se dostanou po které cyklostezce nebo kde si mohou schovat kolo. O prázdninách k nám zavítá hodně rodin, které chtějí vědět, co všechno za týden mohou dělat, kam se vydat, co bychom jim doporučili a co ne.

Kromě turistického informačního střediska je VIS i ekoporadnou. Díky dostupnosti ekoporadenských informací

na internetu však počet dotazů, které jsme mívali před třemi, čtyřmi lety, klesá. Většina lidí se na nás už obrací s dotazy spíše odbornějšími, které musíme řešit odkazy na kolegy ze speciálně zaměřených větších poraděn.

Nicméně, letáky a brožurky jsou pořád velmi žádané. Proto v publikační činnosti pokračujeme. Letos jsme například vydali leták o balené a „kohoutkové“ vodě a o meandrech Moravy.

Jak moc Tě baví být ředitelkou VISu?

Mně ta práce nesmírně naplňuje. Mám radost z toho, že náš tým se skládá z kvalitních lidí s různými odbornostmi a dovednostmi. Také mě baví, že vidím, jak naše práce má smysl.

S poměrně malým týmem děláte dohromady hodně a různé práce, ale slyšel jsem, že vedle práce i rodiny zvládáš ještě i studovat.

Ano, jsem absolventkou Vyšší odborné veřejně-správní akademie, což není přímo škola, která tě učí „ředitelovat“. Proto jsem se vloni rozhodla přihlásit do takzvaného funkčního studia pro pedagogické pracovníky. První ročník zvaný Úspěšný ředitel jsem ukončila obhajobou své ročníkové práce, kterou jsem zaměřila na *fundraising* (získávání financí) na našem středisku. Teď dělám druhý ročník, který se jmenuje Velmi úspěšný ředitel. Je to studium, které organizuje Národní institut domů dětí na mládeže v rámci programu Klíče pro život.

Musím říct, že mi kurz hodně přináší. Učím se dělat věci, které jsem dříve dělala pouze intuitivně, tedy - profesionalizují se. Jedná se třeba o strategické plánování, ale také se učíme, jak naše poslání upevňovat

nebo jak pracovat s kolektivem, takzvaný *teambuilding*.

Kam bys středisko chtěla dostat? Jakou máš vizi, že se VIS Bílé Karpaty mělo nebo mohlo dále rozvíjet?

Musím být praktická a reálná. Všechno se totiž, logicky, odvíjí od kapacity, od počtu lidí, kterou máme k dispozici. Nápadů máme spoustu, ale už není síla. Jedním z důvodů je, že za těch pár posledních let administrativy různých projektů narostla až neuvěřitelně. Za poslední rok jsem se od jednání, schůzí, psaní návrhů projektů, zpráv o projektech a tak dále uvolnila pouze na dvě hodiny, kdy jsem sama učila nějaké výukové programy. Jinak jsem tady zasypaná s těmi různými zprávami, smlouvami a jinými papíry.

Neznamená to ovšem, že nejsme otevření novým věcem. V rámci šetrné turistiky se věnujeme třeba moderní technologii *beetagů*, získávání turistických informací do mobilu přímo na místě, kde se zrovna vyskytujete. V letošním a příštím roce zpracujeme tagů (elektronických štítků) 250. Je to jedna z možností, jak se vyhnout stavění klasických panelů, jejichž údržba není levná. A je to šetrnější ke krajině. Tak by mohly vzniknout i *beetagové* naučné stezky, například kolem obcí.

Je k tomu ale potřeba i zodpovědný přístup obce, protože stezka je závazek. Jako vzorovou hodnotím obec Strání. Ta z vlastního zájmu postupně zafinancovala obnovu téměř všech panelů původní naučné stezky Květná, na kterých už zahlodal zub času. Spolupráce s obcí a místním informačním centrem byla výborná. Takovým obcím rádi pomůžeme.

Jan W. Jongepier

Budova Vzdělávacího a informačního střediska ve Veselí nad Moravou

Silvestrovská Javořina

František Hajdúch, starosta Dolného Nĕmčí, a Milan Ostrovský, starosta Lubiny, na vrcholu Javořiny

Silvestry na vrcholu Velké Javořiny se staly synonymem světa bez hranic a přátelského setkávání lidí na místě, které hranice po celá desetiletí v podstatě nerespektovalo. Tak tomu bylo i na přelomu loňského a letošního roku, kdyna nejvyšší bělokarpatskou kótu už poosmnácté zamířily stovky lidí z České i Slovenské republiky.

Scénář těchto silvestrovských prolnutí duší je přitom každým rokem stejný a právě jeho neměnnost se pro pravidelné účastníky setkání stala důvodem, proč v ten čas na Javořinu opět zamířit. Většina z nich vystartuje už ráno a zpravidla ještě před polednem zaplní svými automobily odstavné plochy jak v okolí Holubyho chaty těsně pod vrcholem, tak i okolí šest kilometrů vzdálené Kamenné budy. Plné bývá také parkoviště na Hrabíně, z něhož se pak ti turisticky zdatnější vydávají k vrcholu v nadmořské výšce 970 metrů pěšky či na běžkách. Tradičně nejnáročnější je však tato cesta pro několik skupinek cyklistů, kteří neváhají v mrazu šlapat do pedálů svých kol strmě do kopce po zasněžené silnici ze slovenské strany.

Přátelství

Přivítání mezi starými přáteli a známými se většinou odehrává na prostranství před Holubyho chatou, kde to pronikavě voní slivovicí v pleskačkách putující

většinou od jedněch úst k dalším. Upřímná objetí a pevné stisky rukou však nechybí ani v šenku U Krbu, kde harmonika a společný zpěv dokladují, že v těchto místech nemůže rozdělit přátelství žádná hraniční čára.

S blížící se 13. hodinou začínají přichodzí pomalu opouštět pohostinné teplo rozezpívaných prostorů chaty i krbu a odcházejí k více než půldruhého kilometru vzdálenému místu „Kde bratia sa vždy stretávať budú“. U památníku vzájemnosti zazpívá tisícíhlavý dav obě státní hymny i Masarykovu oblíbenou Ach synku, synku a pořadatelé zažehnou vatru přátelství.

Mezi těmi, kteří se k vrcholu pravidelně vydávají, je také Slovák Milan Zámečník. „Pokračuji v rodinné tradici účasti na těchto setkáních. Tak jako na Javořinu chodil můj otec, i já šlapávám. Cesta trvá většinou půldruhého hodiny, ale když častěji uléváme i o hodinku se protáhne,“ usmívá se šedesátník ze Šancí, a jeho hlas se ztrácí v nárazech studeného větru i v halasu mužského pěveckého sboru z Kunovic. Je po 14 hodině a lidé se pomalu rozcházejí od dohořívající vetry ke svým domovům...

Počátky tradice

Pokud bychom se chtěli zamyslet nad pohnutkami, které za každého počasí o Silvestru ženou davy lidí na tuto téměř tisíc metrů vysokou horu, zjistili bychom, že jsou stejné, jako byly ty, kvůli nimž tradice silvestrovských setkávání v roce 1992 vznikla.

Tehdy totiž společnému československému státu čas odpočítával poslední hodiny jeho 74leté existence, a řada obyvatel obou stran nově vznikající hranice se s touto nezvratnou skutečností odmítala smířit. Rozhodli se proto, dát najevo svůj nesouhlas s dělením a začali se symbolicky setkávat na místě, které oběma sousedícím národům právě k takovému účelu slouží už od roku 1845.

po 18 letech

Antonín Zámečník a Radovan Kunc u pomníčku Josefa Vavrouška

Dnes s osmnáctiletým odstupem už lze říct, že těsně před 1. lednem 1993, kdy se měly začít psát dějiny dvou samostatných států Čechů a Slováků, se Velká Javořina opět ukázala jako symbol s výrazným sjednocujícím potenciálem.

„Dát najevo nesouhlas s rozdělením Československa, to bylo hlavním impulzem k tomu, abychom se spolu s Josefem Vavrouškem a dalšími stejně naladěnými Čechy a Slováky vydali tento svůj názor vyjádřit na Velkou Javořinu,“ tvrdí jeden ze spoluorganizátorů akce Radovan Kunc. Jak se později ukázalo, zdaleka nebyli sami, kdo smýšlel v podobném duchu. Těmi, kdo se kromě něj a někdejšího ministra životního prostředí Vavrouška onoho legendárního premiérového setkání zúčastnili, byly jak osobnosti, tak i obyčejní lidé.

Přechod

Mezi tradice, vzniklé na přelomu roků 1992 a 1993 v souvislosti s javořinským setkáváním, je nutno připočítat také přechod Bílých Karpat ze Starého Hrozenkova do Strání, jenž se konával vždy den před Silvestrem, a rituál zapalování hranice. „Naposledy se oficiálně šlo ze Starého Hrozenkova sice v roce 2008, přestože už ale přechody neorganizujeme, existují dál ve spontánní rovině,“ vysvětluje Kunc a k hořícím vatrám přátelství dodává, že šlo

o nápad z památného Silvestra 1992.

„Když jsme těsně před půlnocí ve Strání rozdělali oheň jen kousek od místa, kde se měla už za několik minut pomyslně tyčit nově vzniklá hraniční čára, napadla nás ona dvojsmyslná myšlenka, nechtěnou hranici zapálit. A tak se také stalo. A hranice hořela,“ vzpomíná Kunc na vznik hranice, se kterou se lidé na pomezí nikdy neztotožnili. Velká Javořina se tak opět stala místem, kde odvěká touha Čechů a Slováků po společném soužití nalézá své politické vyjádření.

Josef Vavroušek

Iniciátorem novodobých setkání se v první fázi stává Společnost za trvale udržitelný život (STUŽ) spolu s jedním z hlavních organizátorů Josefem Vavrouškem. Ten však netuší, že na realizaci svých plánů už mu mnoho času nezbývá. 31. prosince 1994 se na vrcholu Velké Javořiny schází naposled se stovkou příznivců STUŽ. Do dějin se ještě stačí zapsat svojí památnou větou: „Když se spojuje planeta Země, jak by si pak nemohly rozumět národy hovořící téměř stejnou řečí?“ Se svými přáteli si u hořící hranice naposledy připijí moravskou slivovicí a slovenskou borovičkou.

V březnu 1995 nečekaně umírá pod lavinou spolu s dcerou Petrou při jedné z túr po hřebenech Západních Tater. Od

té doby přinášejí lidé k uctění Vavrouškovy památky na nejvyšší bělokarpatský vrchol kameny nejrůznějšího tvaru z nejrůznějších lokalit a vrší z nich mohylu. Jeden takový v roce 2009 přivezl až z daleké Palestiny starosta Dolního Němčí František Hajdůch. „Je z dob Herodovy vlády z pevnosti postavené nad Mrtvým mořem ještě před narozením Krista,“ přiznal Hajdůch, když jej na Vavrouškovu mohylu pokládal.

Silvestrovská putování na Velkou Javořinu byla vždycky především o přátelském setkávání i jeho nerozdělitelné síle, která tkví ve schopnosti přerůst hraniční mantinely. V tomto smyslu je nutno i v současnosti vidět roli a symboliku nejvyššího vrcholu Bílých Karpat. Velká Javořina je pro národy žijící na jejím úpatí i dnes stejně důležitá, jako tomu bylo v polovině devatenáctého století.

Pavel Bohun Uherské Hradiště

*Pavel Bohun (*1967) je žurnalista v současnosti působící jako šéfredaktor Slováckého deníku v Uherském Hradišti. V posledních šesti letech byl pravidelným účastníkem Silvestrovských setkání na Velké Javořině.*

Čo je na pláne v Bielych Karpatoch v roku 2011?

Už tradične sa na praktickej ochrane prírody Bielych Karpát a ich okolia podieľajú okrem Správy ChKO Biele Karpaty aj neziskové organizácie. Karpatské ochranárske združenie altruistov – KOZA, a občianske združenie Pre Prírodu aj tento rok pripravujú niekoľko akcií, ktorých cieľom je bližšie spoznať a chrániť tunajšiu prírodu.

Po úspešnej migrácii žiab, prvých víkendových brigádach a oslave Dňa Zeme je pred nami leto. V tomto pracovnom „polčase“ na prelome mája a júna je ideálny čas na obdivovanie rozkvitnutej a rozbužanej prírody. Preto je venovaný prírodovedným „obzeracím“ exkurziám s odborným sprievodom, tentokrát do Tematínskych vrchov a okolia prírodnej pamiatky Grúň v Bošáckej doline, kde sa uskutoční v júni aj ďalšia z jarných víken-

dových brigád v roku 2011.

Na ne plynulo nadviažu už tradičné letné pracovné ochrannárske tábory (LPOT), a to netradične skorý LPOT Trenčianske Bohuslavice koncom júla a LPOT Nebrová (Červený Kameň) a Bučkova jama (Vrbovce) v auguste. Okrem práce v podobe hrabaní tunajších lúk hostiacich pestrú škálu nielen chránených druhov na účastníkov čaká bohatý kultúrno-zábavný program, či tradične netradičná táborová kuchyňa.

Presné termíny a bližšie informácie

o jednotlivých akciách je nutné sledovať na www.preprirodu.sk a www.koza.sk, keďže akcie budú v priebehu roka pribúdať.

Peter Jánský

Kosení luk

- **Letné pracovné ochranné tábory (LPOT)** Trenčianske Bohuslavice koncom júla a LPOT Nebrová (Červený Kameň) a Bučkova jama (Vrbovce) v auguste – presné termíny a bližšie informácie o jednotlivých akciách na www.preprirodu.sk a www.koza.sk.
- **Karpatská sena** je názov letního tábora Základního článku Hnutí Brontosaurus Mařatice, který se letos pořádá v přírodní rezervaci Hutě nedaleko obce Žitková. Účastníci budou sěct a sušit trávu, hřabat a stahovat seno i sekát nálet, ale mohou se také těšit na chvíle volna, zábavy a her, večery u ohně, výlet, koupání, seznámení s přírodou a místním folklórem, kulturní, výtvarné, rukodělné a jiné dílny. První turnus proběhne 15.–24. července, druhý 23.–31. července. Tábora je možno se účastnit až po dovršení 18 let. Informace na www.brontosaurus.uh.cz/str/tabor.
- Termíny **Tradičního kosení bělokarpatských luk** ve Valašských Kloboukách jsou: 2.–8. července PR Bílé potoky, 9.–16. července PR Javorůvky a PP Dobšená. Bližší informace na www.kosenka.cz nebo tel. 736 777 144.

Folklor

- Letos od 23. do 26. června proběhne ve Strážnici **Mezinárodní folklorní festival** včetně festivalu **Dětská Strážnice**. Většina vystoupení v amfiteátrech v zámeckém parku a ve skanzenu. Podrobný program na www.nulk.cz.
- **Kopaničářské slavnosti** ve Starém Hrozenkově se budou konat 15.–17. července. Program slavností na www.staryhrozenkov.cz.
- Ve dnech 22.–24. července se ve Velké nad Veličkou uskuteční **Horňácké slavnosti**. V neděli odpoledne proběhne i pod větrným mlýnem v Kuželově. V sobotu 20. srpna se ve Velké nad Veličkou konají Ozvěny Horňácka a Bidožínky. Podrobnosti na www.obecvelka.cz.

Hostětín

- Centrum Veronica organizuje v sobotu 14. května od 14 do 17 hod. **Solární den**, kdy veřejnosti nabízí prohlídku solárních instalací, konzultace a výměnu zkušeností.
- V následujícím týdnu, 19.–22. května, se v centru koná mezioborová konference **Venkovská krajina**.
- Od 8. do 13. srpna můžete na **Zelenou dovolenou po stopách Prince Charlese** – letní pobyt o poznání přírody, ekologii a regionálních řemeslech.
- **Letní škola** v týdnu 5.–11. září bude věnována ekologickému pěstování ovocných dřevin.

Zájem o ovocnářství roste

Koncem 80. let minulého století přišla **Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty s nápadem věnovat se ovocným stromům. Zpočátku začala mapovat zajímavé místní a staré odrůdy jablek, hrušní, slivoní a dalších ovocných stromů v jižní části Bílých Karpat. A když zjistila jejich velkou pestrost a alarmující stav některých odrůd, kterým hrozilo vymizení, založila u Velké nad Veličkou tzv. genofondový sad. Do něj začaly být přenášeny vzácné a někdy i unikátní typy, aby tak byly zachráněny před zánikem.**

Tradice

V sobotu 2. dubna velický Jarní řez tedy již proběhl po dvanácté a stále přichází několikahodinový odborný výklad poslouchat pozoruhodný počet lidí – letos čtyři desítky, z nich je asi polovina stálých, polovina nových zájemců. A jako obvykle přijel lektorovat prof. Řezníček za asistence místního ovocnáře pana Tomčala.

Důvod své věrné účasti na této akci vysvětluje pan profesor takto: „Akce získala velkou tradici, lidé si na to setkání navykli. Je to taková příjemná, pěkná pochůzka s dotazy i poznatky o tom, co

Ladislav Tomčala (vlevo) a profesor Vojtěch Řezníček

Ochranáři chtěli do údržby a záchrany ovocných stromů zapojit také širší veřejnost a tak následoval důležitý třetí krok: osvěta. V roce 2000 byl zorganizován první bezplatný seminář o údržbě stromů a sadů na lokalitě Pahrby u Javorníka, který vedl pan Ladislav Tomčala, v dalším roce byl pozván také pan profesor Ing. Vojtěch Řezníček, CSc. z lednické Zahradnické fakulty. Brzy se z těchto seminářů stala tradice a konají se každé jaro pod názvem ‚Jarní řez‘ dodnes, v posledních letech vždy v genofondovém sadu u Velké. Už několik let zde probíhá i Letní řez. Podobné akce se pořádají také jinde, např. v Hostětíně, letos poprvé i v Kozojídkách.

a jak se tady pěstuje. Mimo CHKO Bílé Karpaty nic podobného neděláme, jen u nás na MENDELU máme takové dny nazvané ‚MZLU pěstitelům‘.“

Ve srovnání s přednáškami pro studenty má řez ještě další přednost: „Je to velký rozdíl, poněvadž ti lidé tady mají k tomu vztah, rádi si poslechnou, co jim vykládáme, ledačemu se přiučí. Studenti, zejména ta mladá generace, mají úplně jiný přístup. První, na co se zeptají, je, jestli to dostanou na CD. Navíc, nepovinné předměty se vyučují v méně příznivých hodinách, takže zájem studentů je nesrovnatelný s místními obyvateli Bílých Karpat.“

Řezníčka velmi důležitý: „Krajové odrůdy, které se v nějaké oblasti rozšířily, mají dobrou odolnost vůči houbovým chorobám nebo poklesům teplot a jsou s tou krajinou spojené. Proto také mají své uplatnění, co se týká hospodářského využití.“

Například Jadernička moravská je oblíbený typ, neopomenutelné je také Panenská česká nebo Krasokvět žlutý. Ty mají odolnost, kterou postrádají moderní odrůdy jako Golden Delicious a Jonagold, které vidíme v obchodních řetězcích. Proto potřebují moderní jabloně pro získání pořádné úrody ošetřování, bez kterých se krajové odrůdy obejdou. A to ještě nemluvíme o lepších nutričních vlastnostech krajového ovoce.“

Ovoce u nás

Podmínky pro zpracování takového ovoce v České republice však nejsou optimální. Pan Tomčala vzpomíná, že například Lucembursko to má vyřešeno lépe. „Tam existují ovocnářské spolky a rodina, která má pět nebo deset hektarů krajových jabloní, Spolku třeba prodá 200 metrů a nechá si menší část vyplatit jako šťávu. Asi 30–40 procent je vhodné dávat na trh, ze zbytku se dělá mošt. Naše ovocnáři si musí všechno zpracovat sami, což je dosti náročné.“

Oba pánové se však shodují na tom, že Bílé Karpaty lze hodnotit jako oblast, kde klasické ovocnářství kvete nejvíce. Prof. Řezníček si myslí, že je to právě díky genofondovým plochám, publikační činnosti, významu destilátů z modrého ovoce a také proto, že se zde o ovoci více začalo mluvit, mimo jiné na akcích typu Jarní řez.

Jan W. Jongepier

Pan Tomčala ke svému překvapení pozoroval, že hlavní publikum ve Velké netvoří staří domorodci, ale převážně mladší lidé, kteří chtějí v praxi vidět, co příručky neříkají. Většina z nich už nějaké zkušenosti má a tak už spíše jdou do detailů.

Krajové odrůdy

Jarní řez se zaměřuje na místní kulturu a podmínky, tj. na modré peckoviny – švestky, pološvestky, slívy, renklódy a mirabelky. V jižní části Bílých Karpat jsou typické především durancie s jejich hlavním využitím – výrobou destilátů. Proto se většina dotazů účastníků zaměřuje na toto ovoce: jak stromy řezat a jak dosáhnout na podzim kvalitního ovoce, tj. s vysokou hodnotou cukernatosti. Také se často zmiňuje ochrana proti škůdcům a výživa.

Kromě toho se lidé ptají na staré odrůdy jabloní a hrušní – jak je pěstovat, řezat. Správný výběr odrůd je podle prof.

- **Jablečný víkend** začne 23. září a vyústí v neděli 25. září v Jablečnou slavnost. I jubilejní 10. ročník nabídne jako obvykle tradiční oslavu jablek, řemesel, místních výrobků a kultury. Více informací na www.hostetin.veronica.cz.

Uherský Brod

- V sobotu 11. června proběhne **Uherskobrodský jarmark lidových řemesel** na Masarykově náměstí. Těšit se můžete na voňavé koláče, medové produkty, proutěné košíky nebo ruční dřevěné výrobky. Součástí jarmarku je vystoupení různých souborů a zpěváků.
- V rámci Dne Evropského kulturního dědictví se uskuteční v neděli 18. září **Uherskobrodsko v písni a tanci**. Veřejnosti jsou zpřístupněny

pamětihodnosti a objekty města. Můžete také navštívit řemeslný jarmark v zahradě Panského domu s pestrým kulturním programem. Další informace na webových stránkách <http://turista.ub.cz> nebo tel. 572 615 125.

Tvarožná Lhota

- V neděli 31. července od 10 hodin proběhne na Travičné **Etnosalaš**, den řemesel a her.
- O víkendu 24.–25. září se koná **Oskorušobraní** s netradičními soutěžemi, jarmarkem řemesel a vyjížděnkami na koních. Sraz v 10 hod. na Salaši Travičná. Kontakt: www.inexsda.cz/bk nebo tel. 724 162 265.

Mlčenliví svědkové

utrpení Krista Pána i útrap lidských

Kaple sv. Anny v Brumově

Socha sv. Josefa v Nedašově

Šero již přikrývalo krajinu a nohy starého muže unaveně kráčely vedle vozu. Na něm ležel pluh a další nástroje, které jeho mozolnaté dlaně uměly proměnit v prostředek obživy. Jenom díky tvrdé práci mohli dát šesti dětem alespoň skývu chleba. Ale nestěžoval si – nebylo komu. Mlčel a využíval toho, že kravka v čele tohoto uskupení nepotřebovala povely. Šla touto kamenitou cestou nesčetněkrát. Ráno šla proti znovuzrozenému slunci, večer němýma očima sledovala jeho každodenní umírání, jež na obloze rozehrávalo ohnivě představení. A tu se zastavila.

Sedlák kravku obešel, smekl svůj pomačkaný klobouk a klekl před dřevěným křížem. Když jel ráno na pole, udělal to samé. Prosil o sílu a požeňování. Ted' děkoval, že mohl za světla vykonat tolik, kolik se mu podařilo. Před tím samým křížem vzdával úctu Ukřížovanému jeho otec a on tomu učil i své syny. Po krátké modlitbě vstal a opět beze slov zamířil k domovu. Šero se nepozorovaně změnilo v tmu.

Tento typický obrázek z 50. let 20. století nám výborně ilustruje vztah člověka k nesmazatelným prvkům valašské krajiny, které dnes můžeme nazvat odborným výrazem drobná sakrální architektura. Sochy světců, boží muka, kříže dřevěné i kamenné, zvoničky a zvonice, kaple a v neposlední řadě tzv. svaté obrázky – všechny tyto objekty,

skrze které si lidé připomínali svou víru, byly stavěny převážně u cest, v polích a lukách. Později k nim přibýly sochy světců a také mariánské a trojiční sloupy, ovšem tyto monumenty nalezneme spíše v obcích a městech.

Nejstarší památky

Na severovýchodní části Bílých Karpat, v okolí Nedašova, Brumova a Valašských Klobouk – hovoříme teď vlastně o třech farnostech, z nichž nejmladší je farnost Nedašov – nacházíme drobné sakrální památky vystavěné v první polovině 18. století. Vůbec nejstarší je na daném území socha sv. Jana Nepomuckého, která byla vztyčena roku 1730 v Brumově. Jen o 5 let později byla socha stejného světce zbudována v nedaleké Štítné a o 16 let později ve Valašských Kloboukách. Socha nejprve stála poblíž brány stále ještě se uplatňujícího hradu, ovšem po roce 1827 byla socha snesena z hradního návrší k silnici z Brumova do Valašských Klobouk.

Nejstarší kamenný kříž v této oblasti stojí taktéž v Brumově. Jeho donátorem byl hrabě Illeshazy, který ho nechal zřídit roku 1771. Nejprve byl umístěn poblíž panského chudobince, posléze byl přemístěn na své nynější místo – na hřbitov, kde se stal trvalou dominantou tohoto pietního prostoru.

Mezi kaplemi drží prvenství kaple Panny Marie (dle F. V. Peřinky však byla kaple zasvěcena sv. Anně) po levé straně silnice z Brumova do Valašských Klobouk. S její výstavbou bylo započato roku 1842 a svěcena byla o dvě léta později. Není bez zajímavosti, že k místu, kde kaple stojí, se váže tradice zděného sakrálního objektu již daleko dříve. Zákres takovéto stavby objevíme na mapě 1. vojenského (josefského) mapování. K jeho rektifikaci, zpřesnění, došlo roku 1783, můžeme tedy tvrdit, že ona stavba byla postavena nejpozději k tomuto letopočtu. P. František Matýsek, který drobnou sakrální architekturu jižního Valaška mapoval v polovině 20. století, ve svých poznámkách hovoří o zaniklé kapli sv. Heleny při staré obchodní cestě k Brumovu, jež měla být předchůdkyní kaple dnešní.

Chci však poznamenat, že pomyslné zlato „za stáří“ by mělo

připadnout nenápadné kapličky Panny Marie v Bylnici v lokalitě lidově zvané UCihelny, po pravé straně silnice do Štítné nad Vláří. Tato opomíjená stavba má totiž „prokazatelnou“ historii sahající zase až do 2. poloviny 18. století. Proč jsme jí tedy to zlato v našem výčtu nepřiradili? Potíž je právě v onom prokazování: pramenů k této kapličce je poskrovnu a vlastně jediným důkazem je zákres na mapě 1. vojenského mapování. Doufám, že tento zákres se stane impulsem pro dohledání dalších dokladů o stáří bylnické kapličky. Tak bude možné její důstojnost navrátit.

Dřevěné objekty

Z dřevěných křížů jistě zaujme kříž v lokalitě U Dolního mlýna ve Valašských Kloboukách. V písemných pramenech je tradice dřevěného kříže v těchto místech doložena k roku 1828. Na vertikálním trámu tohoto jednoduchého kříže bez korpusu bylo ještě donedávna zřetelně rozeznatelné vročení 1883, což z této památky činí unikum. Jen velmi málo dřevěných křížů ve volně krajině vydrželo v původním stavu bezmála 130 let! Pojmeme „původní stav“ je myšlena autentická hmota kříže, která jistě prodělala nutnou údržbu, ovšem nebyla obměněna.

Dřevěné zvoničky a zvonice se v obcích rozšířily díky tzv. ohňovému patentu Marie Terezie z roku 1751, v němž byl vznesen požadavek mít ve vsi zvonek, jimž by bylo možné ohlásit požár či jiné nebezpečí. Pro Valašsko se staly typické jednoduché zvoničky z rozsochy kryté kuželovou stříškou, nebo drobné stavby, jež byly opatřeny chráněným prostorem pro zvoníka.

Tyto roubené zvonice potom měly čtyřboký či polygonální půdorys. Zvoničky z rozsochy dosud stojí ve Sv. Štěpáně a v Sidonii. V Nedašově Lhotě si pak můžeme prohlédnout původní čtyřbokou zvonici z roku 1896. Roubená zvonice polygonálního půdorysu stojí ve Smolině.

Dřevěné zvonice byly postupem času a silící ekonomickou silou obyvatelstva nahrazovány jejich zděnými alternativami, které vcelku přirozeně počaly plnit funkci také obecních kapliček. Do původně ryze praktického prostoru pro potřeby zvoníka byl totiž přidán malý oltář, stěny doplnily obrazy či sochy. Prostoru se tak dostalo i liturgického využití. Nejstarší zděné zvonice na popisovaném území stojí v Bylnici, v Návojně či ve Študlově.

Svaté obrázky

Samostatnou kapitolou jsou tzv. svaté obrázky. Tyto výjevy s náboženskou tematikou bývají vsazeny do typických rámu kaplicového tvaru (čtyřboké tělo kryté

jednoduchou stříškou často s křížem na vrcholu) a jsou buď umístěny na stromech, či stojí na vlastním sloupku. Jejich vznik a rozšíření je často nekoordinované, mnohdy už se ani nelze dopátrat původního záměru.

Tyto obrázky jsou nejčastěji spojovány s tragickými událostmi. V nedašovské farnosti tak můžeme zmínit obrázek sv. Martina v Návojníku, připomínku smrti Marie Pagáčové tamtéž, a mnoho dalších. Na Brumovsku zase nalezneme svatý obrázek v místech, kde došlo ke střetu obránců hradu Brumova s nepřátelskými hordami. A to dokonce dvakrát. V prvním případě se jedná o obrázek v trati Újezdy, kde je krvavá potyčka podložena i písemným záznamem. V případě druhém jde o obrázek u Baligovy studánky, kde zprávy mají pouze charakter pověstí. Ovšem, co jim chybí na autentičnosti, je doplněno patřičnými prvky dramatickými.

Úcta ke světcům

Naše dělení nemusíme podmiňovat jen datem zbudování památky. Zamyslet se můžeme také nad slohovým pojetím, nad jménem donátora či kameníka. Zde si dovoluji zmínit kupříkladu jméno významného kameníka Semeráda z Olomouce, jehož dílo najdeme v Nedašově – paradoxně polozapomenuté. Také je důležité všimnout si světce, jenž na nás shlíží z podstavce. Ano, nejčastěji je to český mučedník Jan Nepomucký, ale málokdo ví, že ve valašskoklobouckém děkanátu můžeme pokleknout před jedinou v krajině volně umístěnou sochou sv. Josefa, a to právě v Nedašově pod Babí horou. Tato socha byla pořízena roku 1943 a jak možná tušíte, jejím autorem je zmiňovaný olomoucký kameník Semerád. V Nedašově můžete vzdát poctu i sv. Antonínu Paduánskému (socha pořízena 1945) nebo sv. Anně (taktéž z roku 1945).

Jak vyplývá z výše uvedeného, každá z drobných sakrálních památek je unikátní. Každá byla stavěna s nějakým konkrétním úmyslem a její historie spočívá nejen v oficiálních pramenech. Mnohdy opravdové skvosty skrývá také jejich historie narativní.

Spousta těchto objektů je obehnána jemnou pavučinou ze slov a emocí. Pokud kolem stojícího kříže přejdeme rychle a bez zájmu, nevšimneme si jí. Když k němu přistoupíme suverénně, bez pokory, roztrháme ji. Jakmile ale smekneme z hlavy klobouk, ztišíme se či poklekneme, možná se nám po chvíli podaří tu lehkou pavučinu uzříti a zachytit... Potom se nám dostane úžasného daru zaposlouchat se do paměti krajiny. Jsou to příběhy o tvrdé dřině, o bolesti a strastech, o zradě a lid-

Památník Andělíček ve Valašských Kloboukách

Kříž na Stráni v Návojně

Kříž na Zámotní v Návojně

ské zákeřnosti. Ale také o lásce mateřské i milenecké. O vzájemné pomoci, bez níž by lidé na Valašsku nemohli přežít.

Aleš Naňák
Návojná

Mgr. Aleš Naňák (*1981) pracuje na oddělení památkové péče Krajského úřadu Zlínského kraje, věnuje se drobné sakrální architektuře a historii jižního Valašska.

Horňácké

agro-bio-eko

Tradice Bílých Karpat®, která spotřebitelům zaručuje, že jsou vyrobené tradičním a šetrným způsobem a kvalitní. Kromě hospodaření se Horňácká farma zabývá i tzv. agroturistikou.

Bio

Mladí Hrubovrbčané mají jasno v tom, proč chtějí hospodařit moderně, ekologicky: je to mnohem šetrnější vůči životního prostředí, zdraví lidí i zvířat a staví se na tisíciletých zkušenostech našich předků. Sami už pozorovali, jak se na pozemcích, kde se dříve hospodařilo „klasickým“ způsobem, půda postupně ozdravuje. Vrací se půdní živočichové, kteří se zde už léta nevyškytovali.

Horňácká farma chová ekologicky skot, prasata, miniprasata, ovce, kozy, husy, slepice, koně i jednoho osla, což

mimo jiné znamená, že všechna zvířata mají možnost volného pohybu. Skot, ovce a kozy se většinou část roku pasou na pastvinách. Ostatní jsou výhradně krmena krmivem, které si farma sama vypěstuje bez chemického ošetření.

V celkovém hospodaření se farma přizpůsobuje místním podhorským podmínkám. Obiloviny, které v této oblasti nedávají velké výnosy, pěstuje farma pouze pro svou potřebu. Věnuje se hlavně pastevectví a pěstování ovoce a zeleniny. Tato strategie se ukazuje být velmi prospěšná – pro zvířata samotná, pro zaměstnance, ale i pro krajinu, která takto nepodléhá vyčerpání půdy a erozi.

Ekonomika

V neposledním místě prospívá ekozemědělství i podnik samotný. Horňácká farma nabízí v sezóně zeleninu a ovoce (včetně hroznů), po celý rok hovězí, vepřové a jehněčí maso i vajíčka, a to vše v kvalitě BIO. K tomu využívá moderního všemocného media – internetu (www.hornackafarma.cz). A zájem o biovýrobky mezi zákazníky, nejen místními, je velký. Do Hrubé Vrbky v prodejních dnech pravidelně jezdí i z Veselí nad Moravou, Kyjova nebo Hodonína, dokonce sem našli cestu Slováci. Pro vzdálenější zákazníky je možno si nákup nechat dovézt i do Brna.

Jedná se o narůstající skupinu uvědomělých lidí (rodičů), kteří dávají přednost kvalitě před cenou a tuzemským potravinám před zahraničními. Vyšší cena biopotravin je dána tím, že zvířata nedostávají krmiva obsahující hormony pro urychlení růstu, tak jako v konvenčním zemědělství. Tím pádem zvířata rostou déle, což se nutně musí projevit i v ceně masa. U biozeleniny a ovoce je cena vyšší proto, že tyto

Současné zemědělství si v takové oblasti, jakou jsou Bílé Karpaty, nelze představit bez finanční podpory nebo vedlejší výdělečné činnosti. Je však mnoho cest jak toho dosáhnout. V Hrubé Vrbce založili tři místní mladí lidé ze sedláckých rodin podnik sázezí na oba koně: Horňácká farma s.r.o.

Farma Martiny Kadubcové, Štěpána Nováka a právničky Ivy Novákové-Pavlíkové využívá prostorů a pozemků bývalého JZD, ale způsob hospodaření je méně tradiční. Hospodaří se zde totiž podle principů ekologického zemědělství. Jejich výrobky nosí i ochrannou známku

plodiny nejsou nijak chemicky ošetřovány a výnosy jsou proto nižší.

Agroturistika

Kromě přímých farmářských činností vydělávají horňáčtí zemědělci i na vedlejších aktivitách, které se jedním slovem dají shrnout jako agroturistika. Už dnes poskytuje možnost prohlídek farmy pro skupiny, které takto poznají pro měšfany už téměř neznámé věci, např. potřeby zvířat, jejich chování, čím se živí a jaký užitek dávají člověku. Prohlídky také umožňují přímý kontakt s hospodářskými zvířaty. Návštěvníci si samozřejmě zároveň dělají obraz o tom, jaký je rozdíl mezi konvenčním zemědělstvím a ekologickým. Výklad lze dostat i v angličtině a němčině...

Ten, komu nestačí prohlídka, si může zajezdit na koni nebo oslu anebo se to naučit přímo na místě. Další atrakcí je 'horňácké safari' – projížďka terénním autem po pastvinách. Rodiny si mohou na farmě plánovat i delší pobyt a půjčit si kola

s vozíky, aby si prohlédli krásnou přírodu v okolí. Blízko jsou Čertoryje a další rezervace s květnatými loukami, nedaleko je i Kuželovský mlýn nebo rozhledna Drahy.

S agroturistikou je Horňácká farma teprve na začátku. Pomocí dotací z Evropské unie chce infrastrukturu pro návštěvníky dále rozšířit, přednostně se jedná o ubytovnu a půjčovnu kol. Momentálně jsou k dispozici pouze dva vybavené pokoje pro celkem sedm osob a na letošní léto má zapůjčení 13 jízdních kol. Příští rok by se počet pokojů měl zvýšit na tři pro 10 osob a počet kol na 20. Horňáčtí farmáři by rádi obnovili i stáje a postavili objekt na další zpracování ovoce, zeleniny a masa.

Plánů má Horňácká farma tedy dost. Teď to bude hlavně záviset na možnostech získat na jejich realizaci dostatek financí.

Jan W. Jongepier

UČÍME SE OD MALA

Veronica

vzdělává již pátým rokem

Obec Hostětín představuje unikátní ekologickou „laboratoř“, která už patnáct let v reálném každodenním venkovském provozu hledá a ověřuje cesty udržitelného rozvoje v souladu s přírodou a krajinou Bílých Karpat.

Centrum Veronica, které v Hostětíně sídlí, využívá zdejší realizované ekologické projekty jako živou učebnici a inspiraci pro široký okruh lidí – od školní mládeže přes představitele samospráv až po odbornou veřejnost.

Na vlastní kůži si tak mohou návštěvníci vyzkoušet třeba bydlení v pasivním domě, osahat biomasu či solární kolektory, ochutnat bionápoje z místní moštárny nebo vidět fungování přírodních procesů při čištění odpadních vod. „Uvěřím, až to uvidím,“ je heslo prince Charlese, který obec vloni navštívil. Totéž heslo razí při svých vzdělávacích akcích i hostětínští ekologové.

Vidět může každý, který se do obce vydá. Pro žáky všech stupňů škol je zde

připravena řada výukových programů. Jeden den však většinou pro poznání všech souvislostí udržitelného rozvoje nestačí. Proto Centrum Veronica připravilo i vícedenní ekopobyty pod názvem Udržitelný rozvoj všemi smysly, využívající hravou formu výuky a interaktivní prvky. Pobyt může probíhat ve variantách 3–5 dní, případně dle domluvy i jinak.

Pro letošní rok je připraveno i několik novinek, jednak krajinářský výukový program Za bělokarpatskými poklady a také program Živá zahrada. Programy navazují na nový ukázkový ovocný sad a přírodní zahradu s přibytky pro hmyz, ježky, užovky, ptáky atd. Chystá se i budování naučné stezky okolo Hostětína.

Dospělí mohou využít lektorovaných exkurzí, např. během Dní otevřených dveří nebo i na objednávku. Veronica organizuje i řadu seminářů, konference či osvětové akce. Mezi rekreačně-vzdělávací akce patří například Zelená dovolená. Veřejnosti je k dispozici i bezplatné ekologické poradenství.

Určitě se po stopách prince Charlese vydejte. Dveře pasivního domu, sídla Centra Veronica, jsou pro vás otevřené. Bližší a aktuální informace najdete na www.hostetin.veronica.cz.

Hana Machů
Hostětín

Za krásou

bradlového pásma

Vršatské bradlá sú jednou z dominánt stredného Považia.

Bradlové pásmo patrí právom ku geologickým bielokarpatským „pikoškám“. Nachádza sa iba v Karpatoch, pričom ho tvorí úzky pás, ktorý pri Púchove dosahuje svoju maximálnu šírku 15 kilometrov.

Z hlbín Zeme sa vynára pri hrade Branč (medzi Myjavou a Senicou) a oblúkom sa tiahne severovýchodným smerom do Poľska, vracia sa späť na Slovensko a cez Ukrajinu pokračuje do Rumunska, kde končí. Miestami je v Bielych Karpatoch možné pozorovať jeho vyčnievajúce skalné ihly a bradlá odhalené eróziou menej odolných flyšových hornín – pieskovce, ílovce. Tie najvýraznejšie sa nachádzajú v ich severnej časti.

Našu trasu začneme v obci Horná Breznica, kde sa napojíme na modrú značku vedúcu ku kaplnke Brezová. Už po krátkom stúpaní narazíme na prvé bradlá – prírodnú pamiatku (PP) Lednické skalky. Tu sa nám otvorí malebný výhľad na časť doliny, obec Lednica a zvyšky hradu Lednica, týčiace sa na Lednickom bradle, vyhlásenom už v roku 1969 za prírodnú rezerváciu (PR). Širšie okolie, ktorým vedie aj trasa, predstavuje mozaika sadov lesov a lúk, ktoré hostia niekoľko druhov orchideí i niektorých ďalších vzácnych druhov (napr. papraď vrtička mesiačikovitá).

Červený Kameň

Po vystúpaní do sedla sa dostaneme na okraj ďalšieho chráneného bradlového komplexu – PR Červenokamenské bradlo. Chodník sa púšťa po jej východnom okraji do obce Červený

Kameň, ktorá bola pomenovaná podľa červenkastého vzhľadu bradla spôsobeného zlúčeninami železa. Pozornosti vnímavého návštevníka neujde množstvo zaujímavých húb, vanilková vôňa orchidey – kruštiku drobnolistého, ktorý tu hojne rastie, či prelet nášho najväčšieho modráčika – modráčika čiernoškvrnného. Okolité lesy skrývajú i hniezdo bociana čierneho, ktorý je známy svojim skrytým spôsobom života.

V pozadí Červenokamenskej doliny sa čnejú Babky – ľudovo pomenovaná severná časť PR Vršatské bradlá, kde na jedinom mieste v bývalom Československu rastie vzácny všivec chochlatý. Pri troche šťastia sa nám podarí pozorovať aj nášho najrýchlejšieho dravca, sokola sfahovavého, ktorý tu hniezdi na neprístupných skalných vežiach.

Nabližšie označenie prírodnými hodnotami Vršatca a jeho okolia slúži okružný náučný chodník (NCH) Okolo Vršatca – koruny Bielych Karpát. K panelu v sedle Chotuč, venujúcemu sa neživej prírode a vzniku bradlového

pásma, sa dostaneme po zhruba polhodinovom stúpaní z obce Červený Kameň. Toto miesto nám ponúka panoramatický výhľad na Vršatské bradlá, ako aj na llavskú kotlinu a časť Strážovských vrchov.

Trasa pokračuje zhruba po vrstevnici až do obce Vršatské Podhradie, kde sa stáča medzi PR Vršatské bradlá a PR Vršatské hradné bralo, kde možno v lete za pekného počasia pozorovať chráneného motýľa, jasoňa červenookého. V minulosti bolo toto územie vypásané, dnes mizne v tieni lesa a náletových drevín, a s ním i jeho životný priestor. Ten predstavuje práve komplex otvorených slnečných plôch, ako sú skaly s riedkou vegetáciou, kde nechýba jeho živná rastlina – rozchodník biely.

Treba pripomenúť, že vo všetkých spomenutých maloplošných chránených územiach platí 4. a 5. stupeň ochrany, na ktoré sa viažu príslušné obmedzenia vyplývajúce zo zákona, ako je zákaz pohybu mimo turisticky značených trás.

Koniec lebo ďalej

Naša trasa končí na parkovisku pri chate Vršatec, skadiaľ je možné pokračovať v návšteve náučného chodníka a prípadnou vyhlídkou na druhý najvyšší vrchol Bielych Karpát – Chmeľovú (925 m n. m.).

Druhý variant je pokračovať po modrej značke okolo masívu Chmeľovej a Bieleho vrchu. Pokiaľ sa tak rozhodnete, môžete sa v okolí Chmeľovej tešiť na najbohatšiu zo šiestich slovenských populácií pastarčeka dlholistého moravského. Na Bielom vrchu sa nachádza rovnomenná prírodná pamiatka vyhlásená na ochranu

najväčšieho čučoriedkoviska v Bielych Karpatoch. Svoj názov tato pamiatka dostala pravdepodobne podľa toho, že sa tu pomerne dlho drží sneh.

Trasa končí pri kaplnke Brezová, skadiaľ je možné vydať sa na moravskú stranu pohoria do Sidonie, Nedašova alebo Brumova-Bylnice.

Ako turista môže zistiť z popísanej trasy sám, svojráznosť bradiel nespočíva len v ich geologickej jedinečnosti. Viaže sa na ne pestrá príroda, mnohé ohrozené druhy živočíchov a rastlín a v neposlednom rade majú i zaujímavú históriu.

Peter Jánský

František Okénka

devadesátiletý

Vyznávám jedno: že mnohdy přátelství a kamarádství je víc jak peníze.

Přicházející jaro a rozkvétající příroda jistě brzy vylákají nejen turisty k výletům po celé republice. Třeba někteří z nich zabloudí i do oblasti Bílých Karpat a třeba někteří z nich navštíví i dominantu Kuželova – větrný mlýn. Setkají se tam určitě s jedním z nejstarších průvodců po evropských památkách – Františkem Okénkou, který je nejen na Horňácku známý spíše pod přezdívkou „pan řídící“.

Narodil se 5. května 1921 v Malé Vrbce v jedné z nejstarších horňáckých rodin, jejíž kořeny je možné najít až v polovině 17. století. Po absolvování jednoročního přípravného kurzu ve Veselí odešel studovat v roce 1937 na Mužský učitelský ústav v Brně, v roce 1941 nastoupil jako praktikant na malotřídku v rodné Vrbce. Po kratších „štaciích“ v okolních dědinách zakotvil na dlouhých 18 let už jako pan řídící opět v Malé Vrbce. Ve školství působil 42 let.

K nepsaným povinnostem každého kantora patřila vředy i rozmanitá mimoškolní činnost. František Okénka byl jedním z velkých propagátorů včelaření, členem mysliveckého sdružení i spolku zahrádkářů – dokazuje to řada různých diplomů, například za včelaření nebo chov drobného domácího zvířectva. S humorem sobě vlastním připomíná, že nějaký čas byl také účetním v zemědělském družstvu. Kolik zájemců svou činností inspiroval a přivedl

kvůle uvedeným aktivitám, se dnes už asi spočítat nedá.

Svou největší popularitu však pravděpodobně získal v jiné profesi. Jako muzikant, zpěvák, tanečník, vypravěč, organizátor a dramaturg působil dlouhá léta ve slavných cimbálových muzikách majstrů Joženy Kubíka a později Martina Hrbáče. Osobitý pěvecký projev Františka Okénky je také zachycen v řadě rozhlasových nahrávek a zvukových nosičů.

Pokud se ještě dnes objeví na nějaké folklorní slavnosti (např. na Horňáckých slavnostech, u jejichž zrodu stál), je středem pozornosti a každý se k němu s hrdotí hlásí. Jeho krédo zní: „Já osobně ctím písničky proto, že jsou v nich uloženy mnohé životní osudy lidí. Vane z nich především láska a také vášeň, ale i stesk a lítost a též naděje a loučení. Je v nich i moudré vyrovnání se se smrtí, přesto, že samy zůstávají nesmrtelné.“ A to by mělo být také základním výchovným požadavkem ve výchově mladé generace.

Máte-li tedy chvíli a máte-li i odvalu odtrhnout se od civilizačních lákadel kradoucích čas, zajďte na kuželovský Větrák povinišovat panu řídícímu nejen k jeho životnímu jubileu, ale třeba také k 25. sezoně, kterou zde letos bude sloužit. A zazpívejte si s ním. Jsem si jistý, že mně poté dáte za pravdu, že osobnost této horňácké legendy svým vystupováním, optimismem, humorem a přístupem ke svému okolí je pro nás vzorem, který v dnešní neurotické společnosti najdeme

Kuželov 2008, oslava padesátin Břetislava Rychlíka

jen stěží. Ostatně – jeho vlastní slova v úvodu tohoto přání jsou toho víc než důkazem.

**František Šalé
Boskovice**

PhDr. František Šalé (*1951) se narodil v Čejčce a studoval český jazyk a dějepis v Brně. Pracoval jako středoškolský učitel a historik. Od r. 1985 byl odborným asistentem Ústavu literatury pro děti mládež MU v Brně. Momentálně vede nakladatelství Albert Boskovice, které vydává mimo jiné knihy, CD a DVD s folklorní tematikou z oblasti Slovácka.

Kuželov, Horňácké slavnosti 2009

Uherské Hradiště, koncert „Martine, Martinku“ v Redutě k sedmdesátinám M. Hrbáče

Cezhraničná spolupráca

vd'aka Fondu mikroprojektov

Fond mikroprojektov (Operačný program cezhraničnej spolupráce SR-ČR 2007-2013) je nástrojom pre podporu projektov menšieho rozsahu na regionálnej úrovni. Ide predovšetkým o podporu nových aktivít zameraných na sociálno-kultúrny a hospodársky rozvoj cezhraničného regiónu, ako aj rozvoj dostupnosti cezhraničného územia a životného prostredia.

Správcami Fondu mikroprojektov je Trenčiansky samosprávny kraj pre slovenských žiadateľov a združenie Region Bílé Karpaty pre českých žiadateľov. Ako už názov napovedá, Fond mikroprojektov

Horné Srnie / Brumov-Bylnice

Zukončených projektov predstavíme čitateľom dva inšpiratívne príklady cezhraničnej spolupráce.

V prvej výzve bol podporený aj mikroprojekt s názvom „Atraktívne miesta pohraničia Horné Srnie / Brumov-Bylnice“, ktorý úspešne realizovali susediace obce Horné Srnie a Brumov-Bylnice. Cieľom mikroprojektu bolo vytvorenie podmienok pre stretávanie a prehlbovanie kontaktov medzi občanmi slovensko-českého pohraničia a to úpravou, zviditeľnením a sfunkčnením atraktívnych miest slovensko-českého pohraničia.

Atraktívne miesta sa viažu napr. k histórii bojov vo Vlárskom priesmyku počas druhej svetovej vojny. Z toho obdobia sa v Hornom Srni zachovali protitankové záтары a guľometné hniezda. História rozvoja priemyslu v regióne dokladujú sklárska huta v Sv. Sidonii či železnica, kde dodnes premáva osobný motorový vláčik. Na spomínaných miestach boli osadené náučné tabule, ktoré informujú o histórii

a význame lokality.

Aby sa vytvorili podmienky pre stretávanie obyvateľov, priateľov, príbuzných zo slovensko-českého pohraničia ako aj pobyt návštevníkov a turistov, boli na niekoľkých lokalitách umiestnené lavičky a vybudované ohniská. Takto upravené atraktívne miesta budú dlhodobým miestom stretávania občanov pohraničia, prispievajú k nadviazaniu nových kontaktov a upevneniu jestvujúcich.

Pruské / Želechovice nad Dřevnicí

Ďalší mikroprojekt realizovala Obec Pruské spolu s Obcou Želechovice nad Dřevnicí pod názvom „Čistá obec – čisté

pohraničie“. Tieto obce nadviazali cezhraničnú spoluprácu pri zlepšení životného prostredia v pohraničí. Rozhodli sa zvýšiť úroveň separovania odpadu v obci Pruské a obci Želechovice prostredníctvom spoločne realizovaných cezhraničných aktivít. Obe obce sú známe „zelenou“ školou ako aj inými environmentálnymi aktivitami. Pruské má tiež vybudovaný Zberný dvor.

V rámci mikroprojektu sa do separovania odpadu aktívne zapojilo 10 inštitúcií zo SR a ČR, ako i 250 domácností zo SR a 250 domácností z ČR, ktoré boli vybavené materiálom na separovanie. Obec Pruské vybuďovala nové „hniezda“ separovania, kde môžu občania prinášať rôzne druhy odpadu. Do každej domácnosti bol distribuovaný informačný materiál o separovaní.

Ďalšími aktivitami mikroprojektu boli ekoprednášky, výtvarné dielne pre deti a literárna súťaž na tému „Ako doma separujeme“. Obce vydali aj DVD, ktoré jednoduchým spôsobom vysvetľuje, čo robiť s odpadom, aby neskončil na skládke, ale stal sa druhotnou surovinou.

A na záver dobrá správa pre tých, ktorí majú chuť písať a uskutočňovať projekty: v roku 2011 vyhlásia Správcovia Fondu mikroprojektov ešte jednu výzvu na predkladanie projektov. Podrobnejšie informácie radi poskytneme na adrese fm@tsk.sk.

**Andrea Molnárová
Trenčín**

Andrea Molnárová, BSBA je referent programu cezhraničnej spolupráce pro Správca Fondu mikroprojektov Trenčianskeho samosprávneho kraja.

podporuje malé cezhraničné neinvestičné projekty v nasledovných oblastiach: kultúrne a spoločenské výmeny medzi miestnymi skupinami na oboch stranách prihraničného regiónu, miestna demokracia, ľudské zdroje, hospodársky rozvoj, životné prostredie, cestovný ruch a komunikácia.

V prvých troch výzvach bolo na slovenskej strane predložených 205 mikroprojektov. Podporených bolo 102 v celkovej výške 1 879 339,07 EUR. V súčasnosti prebieha 4. výzva, v ktorej bolo na slovenskej strane predložených 82 mikroprojektov, na ktoré Trenčiansky samosprávny kraj prerozdelí takmer dvakrát toľko: celkovo 3 618 741,40 EUR.

V srdci Bílých Karpat, pět kilometrů jižně od města Bojkovice, leží obec Komňa, dnes čítající 581 obyvatel. O její existenci pochází první písemná zmínka z roku 1261. Letos tedy slaví 750leté výročí od svého založení.

Vesnice vešla do hlubšího povědomí národa díky Janu Ámosi Komenskému, jehož příjmení je od Komni odvozeno, neboť odtud pocházela otcov rodina. Tuto skutečnost obec bere jako velkou čest a při 400. výročí narození J. A. Komenského v roce 1992 zde byl otevřen Komenského památník. K tomu byla zrekonstruována památkově chráněná sýpka z roku 1774 a zřízena stálá expozice o historii vesnice a o životě učitele národů. Již v roce 1950 byl uprostřed obce postaven i pomník J. A. Komenského, financovaný ze sbírek občanů a amerických krajanů.

Zuvačov

Pomník není jediný důvod, proč Komňa stojí za zmínku i návštěvu. Obec má i několik dalších historických objektů, které nedávno nechala rekonstruovat a zpřístupnila veřejnosti.

Jedním z nich je lokalita Hrádek 1,5 km západně od vesnice, kde již v polovině 13. století byl postaven kamenný gotický hrad jménem Zuvačov. Svou polohou představoval Hrádek strategický bod ovládající celé komenské údolí k Bojkovicím i s dohledem do starohrozenského průsmyku. Na počátku 15. století však náhle zanikl, rokem 1517 byl vyhlášen jako pustý.

Dnes je na temeni kopce plošina o průměru asi 30 m, která má na svém západním okraji zbytek po věži. Zbytky zdí jsou však většinou zasypané. O pět metrů níže leží ještě další plošina hradu. Kolem celého hradiště prochází tři metry hluboký příkop. Loni obec Komňa ve

spolupráci se Sdružením singulárních podílníků Komňa a Zlínského kraje zahájila obnovu zříceniny.

Bučník

Hrad Zuvačov byl postaven z kamene vytěženého z okolního lomu. Tím však ještě nemohl být andezitový lom jménem Bučník jižně od obce, který byl založen až v roce 1951. Tento lom je z geologického a mineralogického hlediska významnou, v rámci Bílých Karpat dokonce unikátní lokalitou. Karpatské flyšové horniny zde totiž postupují vyvřeliny, tzv. neovulkanity. Největší zvláštností tohoto lomu je naleziště porcelanitu, což jsou tepelně přeměněné horniny (původně jílovce) na styku s vyvřelinou. Pro svoji zvláštní žilkovitou strukturu je tento materiál využíván jako atraktivní surovina pro výrobu šperků. V současné době je těžba v lomu omezená, nicméně jeho prostor je nepřístupný.

Nejnámějším místem Komni je bezesporu frekventovaný motorest Rasová u silnice do Starého Hrozenkova. Méně známé už je, že se kousek od něj nachází přírodní památka Lom Rasová. Původně byla vyhlášena kvůli výskytu několika druhů obojživelníků, nikoliv pro svou geologii, ale zajímavá je i vegetace na vytěženém dně i terasách lomu.

Památky

V samotné vesnici je pozoruhodným objektem domek č. 6 z r. 1850. Jedná se o obydlí zvěrokleštiče, které obec v roce 2006 vykoupila a zrekonstruovala. O dva roky později byl domek prohlášen za kulturní památku a loni získal první místo v soutěži Lidová stavba roku vyhlášenou hejtmánem Zlínského kraje.

Dominantou obce je kostel sv. Jakuba. Současná budova byla dostavena v roce 1846, ale na místním hřbitově stával

farní kostel sv. Jakuba již v polovině 15. století. Ten byl podle nápisu na hlavním kříži hřbitova stržen roku 1868. Ve věži kostela visely původně tři zvony. Kvůli dvěma světovým válkám však věž o dvě větší přišla. V roce 1996 byl k umíráčku pořízen větší nový zvon.

Budova kostela i oltář jsou chráněnou památkou. Kostel je významný i z přírodovědeckého hlediska, protože věž hostí početnou kolonii netopýra velkého. Zdejší hnízdiště bylo proto začleněno do evropské sítě chráněných území Natura 2000.

Folklor

Asi nepřekvapuje, že obec, která se pečlivě stará o své památky a dědictví, se snaží zachovat i místní tradice. V Komni se udržuje nejen fašanková slavnost ale i jiné zvyky, např. velikonoční repání, vyklepávání nebo mrskačka. Stále se zde při fašanku dodržuje šavlový tanec, který předvádějí čtyři skakúni, odvedenci se

Dům č. p. 6 - obydlí zvěrokleštiče

šavlemi. Tanec se předvádí před každým domem v obci, vyhrává pět hudebníků a zpívá se píseň „Pod šable“. Po obchůzce se pak koná fašanková zábava, kde o půlnoci zatančí skakúni poslední tanec a předají šavle mladším vrstevníkům.

O předvádění tradičního fašanku, ale i o zachování dalších místních lidových zvyků a starokomenského kroje se stará amatérský mládežnický soubor Podšable, který taky reprezentuje obec spolu s DH Komňané na festivalech doma i v zahraničí.

Letošní výročí založení chce obec Komňa slavit v neděli 24. července 2011 slavnostní hodovou mší, sjezdem rodáků a slavnostním průvodem. Kulturní program proběhne na hřišti za Sokolovnou, kde se můžete těšit na křest nové knihy o Komni a vystoupení nejen místních souborů, ale i Komenského ochotnického spolku.

Jan W. Jongepier

Činnost strážce přírody

O CHKO Bílé Karpaty se stará nejen její správa, ale i seskupení většinou dobrovolných spolupracovníků – Strážce přírody. Strážci se zabývají především kontrolou dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny. K jejich práci patří ale také informační a výchovná činnost či pomoc při práci v terénu, jako je oprava značení, mapování vybraných druhů či negativních jevů.

Od ledna 2010 probíhá v bělokarpat-ském strážním sboru reorganizace s hlavním cílem zintenzivnit a zlepšit komunikaci se Správou CHKO i mezi strážci navzájem. Do tohoto nelehkého úkolu jsem se pustil

s představou vytvořit fungující skupinu lidí, pro které není ztrátou času trávit víkendy i volné chvíle v pracovním týdnu pochůzkami v terénu. Proto byli osloveni všichni členové strážního sboru, ochotní dále pokračovat v této činnosti. Výsledkem je devět strážců, čtyři zpravodajové a čtyři čekatelé. Pět strážců činnost ukončilo. Nezbytným krokem byla také novelizace organizačního řádu Stráže přírody CHKO Bílé Karpaty.

První větší akcí pro strážce bylo mapování výskytu velkých šelem v severní části CHKO v únoru 2010, kterého se zúčastnilo 14 mapovatelů. V únoru tohoto roku se tato

akce opakovala za účasti již 20 mapovatelů z řad strážců i veřejnosti a podařilo se potvrdit výskyt například medvěda hnědého a vydry říční. Úkolem pro další ročníky této akce je především získání průkazných pobytových znaků (stopy, trus, chlupy, stržená kořist aj.) rysa ostrovida, který je z území pravidelně udáván, ale bez jakýchkoliv věrohodných důkazů.

V září 2010 se naši strážci podíleli na organizaci Setkání strážců chráněných území České a Slovenské republiky, které se konalo na Holubyho chatě na Velké Javořině za přítomnosti téměř 50 strážců z obou republik.

Poslední setkání proběhlo začátkem dubna 2011 za účasti 12 členů Stráže CHKO Bílé Karpaty, kde jsme nejen zhodnotili uplynulý rok, ale hlavně stanovili konkrétní úkoly – mapování hnízd dravců a čápa černého, ohrožených rostlin, příkrmišť, zapomenutých balíků, šířící se třtiny. Také jsme se domluvili na pravidelné strážní službě v národních přírodních rezervacích v době květu orchidejí.

Členům strážního sboru patří dík za dosud vykonanou práci v terénu. Doufám, že se podaří do strážní služby postupně zapojit více zájemců a přispět tak k ochraně zdejší výjimečné přírody.

Podrobné informace o strážní službě a její činnosti naleznete na webových stránkách www.bilekarpaty.cz.

Pavel Dekar

*Pavel Dekar (*1968) je koordinátorem strážní služby CHKO Bílé Karpaty od r. 2010.*

Aktuality

Jaro máme v plném proudu a první květy lákají ze zimovišť nejen hmyz, ale i nadšené botaniky, výletníky a fotografy. Pokud i vás sluníčko vyláká a půjdete se podívat, co vám to vyrostlo za humny, přejeme vám hezkou podívanou. Zároveň vás prosíme, abyste tu křehkou krásu zachovali i pro ostatní výletníky.

Od 1. ledna 2011 došlo v rámci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR ke sloučení některých pracovišť. V našem kraji se jedná o sloučení Správy CHKO Bílé Karpaty v Luhačovicích a Krajského střediska Agentury ochrany přírody Zlín do jednoho pracoviště, které nese název „AOPK ČR, Správa CHKO Bílé Karpaty a Krajské středisko Zlín“.

Vedoucím pracoviště je Ing. Jiřina Gařáková. Hlavní sídlo pracoviště je v Luhačovicích, detašovaná pracoviště jsou pak ve Veselí nad Moravou a ve Zlíně. Sloučení pracovišť proběhlo z důvodu finančních úspor a nepřináší žádné změny v kompetencích a činnostech v Chráněné krajinné oblasti či ve volné krajině. Státní správa se dále provádí pouze na území CHKO, činnosti ve volné krajině vám přiblížíme v samostatném článku „Co se děje za humny“ (str. 17).

Nemění se ani adresa pracoviště ani kontakty na jeho pracovníky.

Klára Buchwaldová

Co se děje za humny

Na straně 16 jsme vás informovali o sloučení Správy CHKO Bílé Karpaty a Krajského střediska Zlín. Tím se územní působnost nově vzniklého pracoviště rozšířila na území celého Zlínského kraje. Podívejme se proto i na to, co se vlastně děje „za humny“ Bílých Karpat v nejtěsnější blízkosti hranic Chráněné krajinné oblasti.

I tady je třeba chránit přírodu. V podhůří Bílých Karpat se vyskytuje např. problém s vodní a větrnou erozí. Vymizely remízky, drobné tůňky, meze a je zde nedostatečný počet stanovišť a úkrytů pro rostliny a živočichy v převážně zemědělské krajině.

V uplynulé době byla za pomoci dotačních programů v gesci Ministerstva životního prostředí v blízkosti hranic CHKO realizována celá řada opatření. Jednalo se o akce, které pomáhají zlepšit vodní režim v krajině, zvýšit početnost jednotlivých druhů rostlin a živočichů, obnovit nelesní zeleň, zkrátka učinit místo, kde žijeme, mnohem pestřejší.

Vodní plochy

Jako příklad můžeme uvést tvorbu menších vodních ploch v lokalitě Jiříčky na Uherskobrodsku. Akci započalo v roce 2005 město Uherský Brod a z finanční podpory Programu péče o krajinu zde tehdy vybuďovalo nejdříve dvě tůně. Nedávno pak plochu rozšířilo za podpory Evropských fondů o další dvě vodní plochy. Toto místo je dnes významné zejména pro rozmnožování obojživelníků. Vyskytuje se zde skokan štíhlý, skokan hnědý, skokan zelený, rosnička zelená a čolek obecný. Byla zde také pozorována ještěrka obecná a užovka obojková.

V okolí Uherského Brodu se nachází také další akce podpořená z Programu péče o krajinu. Je to Mokřad u Slovákých strojřen. O jeho vybudování se rovněž zasloužilo město Uherský Brod. Mokřad vznikl postupně v rozmezí několika let. Dnes je toto místo součástí Evropsky významné lokality soustavy Natura 2000. Útočiště zde našly například téměř všechny druhy obojživelníků vyskytující se i na Jiříčkách a navíc ještě kuňka žlutobřichá, ropucha obecná, ropucha zelená a čolek velký.

Výsadba zeleně

Významným počinem jsou i výsadby nelesní zeleně v zemědělské krajině. Za zmínku stojí aktivita soukromého vlastníka

pozemků mezi obcemi Dolní Němčí a Slavkov v polní trati Podluža, který zde v roce 2007 vysadil pás nelesní zeleně. Výsadba bude v budoucnu sloužit jako větrolam a najde zde – mezi lány orné půdy – úkryt také nejrůznějších živočichů. Důležité je, že zde byly použity pouze domácí druhy dřevin vhodné do těchto podmínek, např. dub zimní, dub letní, lípa srdčitá, javor babyka, javor mléč, habr obecný, jilm vaz, klokoč zpeřený, kalina obecná, brslen bradavičnatý i další.

Podobná je aktivita pozemkového spolku Naše příroda z Hluku, který v lokalitě U vlčnovského hája provedl v roce 2008 výsadbu dvou pásů nelesní zeleně. Při výsadbě byly použity sazenice domácích druhů včetně planě rostoucích ovocných dřevin, např. dub zimní, lípa srdčitá, habr obecný, buk lesní, třešeň ptačí, hrušeň polnička, brslen bradavičnatý, ptačí zob, dřín nebo líska obecná.

Obě uvedené výsadby jsou součástí Územního systému ekologické stability a jsou důležitým prvkem v krajině.

Další opatření

K aktivním obcím patří i Lidečko. V místním kostele sv. Kateřiny Alexandrijské se usídlila kolonie netopýra velkého a tak obec v roce 2008 provedla za příspěvek z Programu péče o krajinu vyčištění a úklid podkroví kostela.

Z finančních prostředků ochrany přírody byla rovněž zpracována studie protierozních opatření na zemědělské

půdě v povodí Luhačovické přehrady, která se v současné době odbahňuje. Uvedená studie by měla vést k celkovému zlepšení erozní ohroženosti půd v katastrech nad vodní nádrží tak, aby nedocházelo k jejímu opětovnému zanášení.

Z připravovaných akcí můžeme zmínit např. výsadbu biocentra v k. ú. Ostrožská Lhota nebo rekonstrukci tůňi Nad Ovčirkou v k. ú. Šumice.

Poděkování

Za realizaci všech zmíněných aktivit, ale také mnoha dalších, které jsme pro nedostatek místa uvést nemohli, stojí především iniciativa jednotlivých obcí, místních zájmových organizací i jednotlivých občanů, kterým není stav naší krajiny lhostejný. Bez nich by se tato pro přírodu potřebná opatření neuskutečnila a patří jim za to poděkování nás všech.

Pokud vás tyto řádky inspirovaly a máte zájem podílet se na obdobných aktivitách ve vašem okolí – ať už na území CHKO či mimo něj – SCHKO BK a KS Zlín vám nabízí možnost konzultace vašich záměrů, při které vám můžeme doporučit nejvhodnější zdroj financování. Vítáme veškeré aktivity směřující ke zlepšení stavu naší přírody a těšíme se na spolupráci.

Eliška Hoferková

Ing. Eliška Hoferková je vedoucí oddělení péče o přírodu a krajinu, v letech 1997–2002 pracovala na Správě CHKO Bílé Karpaty, následně pak na Krajském středisku AOPK ve Zlíně. Má na starosti zejména krajinotvorné programy a zemědělskou problematiku.

Mokřad u Slovákých strojřen

Evropsky chráněné druhy (2)

Kuňka žlutobřichá

(*Bombina variegata*)

Skupinu obojživelníků, kam kuňka žlutobřichá patří, můžeme považovat za posly jara, stejně jako sněženky nebo koniklece. Kuňky však patří mezi největší spáče a probouzí se téměř nejpozději ze všech druhů obojživelníků.

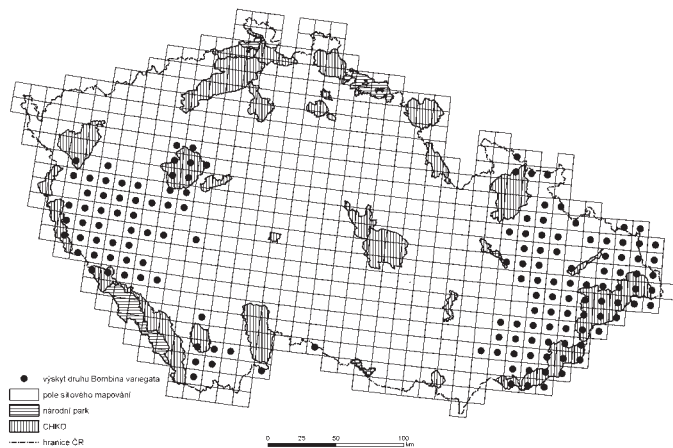

Při podráždění kuňka přechází do tzv. kuňčího reflexu. V první fázi se kuňka prohne, zakloní hlavu a nastaví dlaně a chodidla směrem vzhůru. Selže-li první fáze, nastává fáze druhá, ve zlomku vteřiny se přetočí na záda a ukáže nepříteli výstražné zabarvení svého břicha.

V České republice je tento druh rozšířen ve čtyřech vzájemně izolovaných oblastech. Karpatská část spolu s Chřibou a Oderskými vrchy je v České republice největším územím pro tento evropsky významný druh. V Bílých Karpatech je druh doposud poměrně plošně rozšířen.

Kuňka žlutobřichá obývá tůňky nejrůznějších typů. Nejvíce preferuje zatopené příkopy a kaluže na lesních blátivých cestách i drobné lesní a luční tůňky. Vhodné jsou pro ni i jezírka v lomech a pískovnách. V rybnících či požárních nádržích ji nalezneme také, ale především jen v období sucha nebo po ztrátě výše uvedených biotopů.

Největším ohrožením pro kuňku žlutobřichou, jak na území Karpat, tak v celé ČR, patří bezesporu zpevňování lesních cest (štěrkováním a asfaltováním) a zavážení menších tůní zeminou nebo odpadním materiálem. Dalšími faktory, jež významně ovlivňují populace kuňek, je odvodňování příkopů podél účelových komunikací a používání chemických pro-

středků při ošetřování lesa.

Pro udržení početných karpatských populací je velmi důležitý aktivní přístup, tj. stanoviště kuňky ochránit a udržovat. Drobné vodní plochy, které jsou ohrožené zazemněním, je zapotřebí pravidelně kontrolovat a podle stavu čistit. Někdy je prospěšné je i mírně prohloubit.

Nejen údržba stávajících lokalit je významná, ale i tvorba nových lokalit, kam může následně probíhat přirozená migrace.

Martina Vočadlová

RNDr. Martina Vočadlová je zooložka SCHKO Bílé Karpaty a KS Zlín.

RECENZE

Mapy Karpatského dědictví

Mapy příkladů Karpatského dědictví v Jihomoravském, Zlínském a Moravskoslezském kraji. Vydal: Ústav pro ekopolitiku, Praha, 2010.

Hledáte náměty na výlet? Zaujímá vás příroda nebo spíš kultura? Díky jednomu zajímavému projektu máte dnes k dispozici další publikaci, jež nabízí inspiraci pro toulky nejen Bílými Karpaty. Tři mapy, každá shrnující přírodní, kulturní hmotné a nehmotné dědictví v jednotlivých krajích, obsahují příklady zajímavostí ze všech tří oblastí.

Jejich výběr nebyl vždy řízen tím, co je obecně považováno za nejzajímavější, nejznámější nebo nejcennější, autoři map se spíš snažili vytvořit široký obraz pestrosti přírodních i kulturních hodnot regionu. Mapy nepokrývají jen oblast Bílých Karpat, ale celé území vymezené v rámci Karpatské úmluvy.

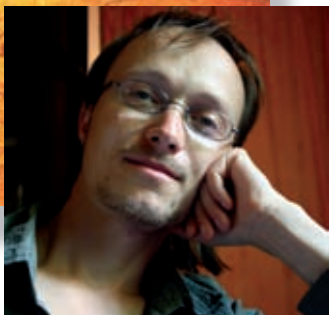
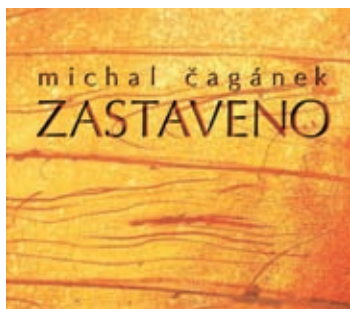
Na přípravě map se podílelo několik desítek místních dobrovolníků i profesionálů z různých oblastí, představují tedy spíš nabídku toho, čím by se místní chtěli pochlubit, než nějaký exkluzivní výběr. Tyto mapy ale nevznikly jen tak samy

od sebe. Navazují na aktivitu v rámci Karpatské úmluvy, na vytváření Seznamů karpatského dědictví. Tato aktivita probíhá ve všech sedm státech, které Karpatskou úmluvu v roce 2003 podepsaly. Jejich cíl je jednoduchý – sesbírat informace o dědictví, jeho stavu a ochraně v regionu Karpat, a tyto informace použít pro lepší péči o něj a jeho další rozvíjení.

Proto na mapách najdete chráněná území vedle lidového tance nebo sakrální architektury, sad původních ovocných odrůd nebo komunitní centrum pečující o lidové kroje. To vše a ještě mnohem více totiž vytváří jedinečnou mozaiku hmotného i nehmotného dědictví. Na doplňování této mozaiky se můžete podílet i vy. Pokud máte zájem o spolupráci na Seznamech kulturního dědictví, kontaktujte Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou.

Jana Hajduchová

Románové zastavení v Bílých Karpatech

Spisovatel Michal Čagánek, který vyrůstal v Nezdenicích u Bojkovic, patří k těm hvězdičkám východomoravské umělecké scény, které postupně osvěcují další a další literární pole. Jak mladý autor přiznává, v psaní prostě našel smysl svého života.

Zkušenosti práce policisty, učitele v mateřské školce a prodavače biopotravin jej utvrdily v poznání, že tudy cesta nepovede. Proto se autor existenčně rozkročený mezi rodným krajem a hlavním městem zemí českých poměrně nedávno začal plně soustřeďovat na svobodnou uměleckou tvorbu. Kdo zná poměry v české kultuře, ví, že takové rozhodnutí chce hodně kuráže a vytrvalosti. Michalovi ovšem pozice spisovatele „na volné noze“ svědčí, čehož je důkazem i další artefakt z jeho literární dílny.

Příběh koncem loňského roku vydaného díla *Zastaveno* nejprve vznikl jako filmová povídka, aby postupně krystalizoval do podoby více než dvoustránkového románu. Prostřednictvím vyprávění hrdinky Laury se dostáváme do světa, ve kterém mladá dívka hledá útočiště před svou minulostí i novou energii k vnitřní očistě a rozvoji sebe sama. Partnerem na cestě za štěstím je jí mladý malíř příznačně přezdívaný Smíšek, jenž s dcerkou a několika zvířaty žije na samotě kdesi na moravsko-slovenském pomezí. Právě k němu, ale i k dalším souputníkům jeho života se vztahují Lauřiny úvahy a prožitky, které nám autor textu košatě popisuje. Román *Zastaveno* je dílo do jisté míry vnitřně osobní nejen ve vztahu k prožitkům hrdinky, ale i k jejímu stvořiteli. Myšlenky, tužby, vnitřní boje a snaha o vytčení správných životních cílů – s tím vším se

jistě potýkal při své cestě k „sebeuvědomění“ i sám spisovatel. Příkladná může být např. myšlenka, již autor zasadil do jedné z kapitol popisujících Lauřino pobývání „na pomezí“ – v geografickém i duchovním smyslu prostoru mezi dvěma světy.

Jak i ta nejvšednější věc se stává svátkem, pokud je člověk tam, kde má být a kde se cítí doma, s těmi, které miluje. Stejně tak ty nejužasnější věci mohou být úplně obyčejné a prázdné, když je člověk sám v sobě prázdný. Však také nic neznamená, kolik která věc stojí, ale kolik radosti může přinést. A to není ničím omezené, ničím, kromě nás samotných. Naší fantazií a schopností přijímat. A dávat, když se kruh otočí. A kruh se točí pořád.

Jak Michal Čagánek v textu svého románu podotýká: „v každém muži je kus ženy a v každé ženě je kus muže.“ Snad i proto jeho životní názory nalzáme jak v prožitcích citlivé hrdinky, tak v krátkých úvahách Lauřina bohémského partnera. Všechny z devíti kapitol jsou totiž doplněny kratším textem, který plní funkci jakéhosi pohledu z druhého břehu... Pohledu na co? Nejen na vztah muže a ženy, ale také na způsob prožívání každodenního bytí, potýkání se s plusem i mínusem venkovského života či ztracení a nalézání rovnováhy ve vztahu k sobě i k ostatním. Další zhuťnělá pasáž toto hledání identity jedince ze strany autora díla dobře ilustruje.

Když se na sebe dívám
jako na vše ostatní pod nebem
vše pod nebem
mi může být svěřeno.

A když pečuji o sebe
jako o všechny věci světa
může mi celý svět
být dán do opatrování.

Jedná se o verše ze sbírky *Tao*, o nichž hrdinka v románu prohlásila: „Četla jsem znovu a znovu. Každý verš nejmiň

tisíckrát. V ty chvíle jsem byla dokonale uzdravená. Dostat do opatrování celý svět. Ta představa se mi líbala. Cobych udělala? Jak by vypadal takový svět? Jací lidé by v něm žili a jak bych žila já sama?“

Příběh se sice odehrává ve zdánlivém bezčase, ale na jeho pozadí vnímáme, že je ukotven v realitě dnešní doby. Právě onase svými pravidly a hodnotovým nastavením je tím, proti čemu se oba hlavní hrdinové příběhu tak trochu rebelsky staví. Jak Michal Čagánek píše – v knížce není náhodně nic a též název románu má pro něj hlubokou symboliku, neboť znamená zastavení v neustálém těkání a pohybu od něčeho k ničemu, od nikoho k nikomu, odnikud nikam. Zastavit se, najít své pravé určení, svůj jedinečný dar a potom ho použít ve prospěch celku, to je základní idea popisovaného literárního díla.

Brožovaná kniha, kterou vydalo nakladatelství Maitrea, se snaží zmíněnou ideu přiblížit nejen za pomoci textů vnímavého spisovatele, ale také prostřednictvím práce tří výtvarnic. I díky kaligrafickým symbolům Petry Vitáskové, černobílým kresbám Lenky Janouškové a hřejivým malbám Markéty Kotkové dostává čtenář do rukou nadstandardně pestrou prozaickou publikaci. Osobně se domnívám, že knížka může zaujmout především dospívající dívky či mladé ženy. Doporučuji ji však k přečtení také těm, kteří touží nejen po materiálním naplnění života, ale věří v dosažitelnost štěstí rovněž jinými prostředky.

Petr Slinták

Jašterice na hranici

Už tradične sú v našich končinách za poslov prichádzajúcej jari považované lastovičky a beloritky (jiříčky). Platí to však len pre jarnú oblohu. V prípade živočíchov na slnkom čoraz intenzívnejšie zohrievanej zemi predstavujú takéto „prvé lastovičky“, ohlasujúce koniec zimy, jašterice.

Na rozdiel od sťahovavých vtáčích tulákov, zimujúcich až niekde pri rovníku, ktorí akoby mávnutím čarovného prútika zo dňa na deň oživia svojim štebotom jarné povetrie, jašterice sa úplne nenápadne vynoria zo zemných úkrytov, skrýš pod balvanmi, brvnami či kopami raždia. Spočiatku nemajú dosť síl, aby napodobili vzdušných akrobatov nad svojimi hlavami vydali sa na lov prebúdajúceho sa hmyzu. Svoje stuhnuté studené telá najprv celé hodiny vystavujú životodárnym slnečným lúčom, ktoré ich postupne zahrejú na bežnú „prevádzkovú teplotu“. O pár dní sa však z malátnych ospalých tvorov stanú opäť mrštné jaštery, pred ktorými si musia dávať pozor lúčne koníky, muchy i ďalší menší hmyz.

Obyvatelia a návštevníci Bielych Karpát, ktorí sa na tunajších lúkach a pasienkoch, ale aj v sadoch a popri cestách stretávajú úplne bežne s jaštericami, si len málokedy môžu tieto opatrné jaštery obzrieť z blízka. Keďže majú, podobne ako aj iné plazy, veľmi nedokonalý sluch, naša hlasná vrava ich nevyplaší. Napriek tomu ale už z diaľky zaregistrujú naše kroky a obvyčajne sa skrývajú. Bohužiaľ, mnohí z nás sa s nimi môžu podrobnejšie zoznámiť len vtedy, keď ich nájdú zabitú na ceste.

Slepúch lámavý

Najčastejšie na svoju neopatrnosť, resp. záľubu vyhrievať sa na cestách, doplatí slepúch lámavý (*slepýš křehký*). Mnohí ste sa určite zarazili, keď tento beznohý plaz vyzerá ako had. Vyzerá, ale v skutočnosti je to neškodná beznohá jašterica. Podobne ako ostatné jašterice má pohyblivé očné viečka, ušný otvor a na brušnej strane drobné šupiny (hady majú na bruchu veľké brušné štítky). Taktiež neočucháva svoje okolie hadím rozoklaným jazykom. Slepúch krehký žije ako na lúkach a pasienkoch, tak aj v krovinách, na rúbaniskách a v svetlých lesoch, od najnižších polôh v údoliach až po najvyššie hrebene. V Bielych Karpatoch je určite najpočetnejšou jaštericou, platí to pre slovenskú i moravskú stranu pohoria. Súvisí to jednak s tým, že nemá príliš veľké

nároky na prostredie, ako aj s jeho malou priberčivosťou čo sa týka potravy – loví hlavne pomalé mäkkýše, červy, larvy hmyzu, ale aj dospelý hmyz prímernej veľkosti. Tento živorodý druh dorastajúci do dĺžky 30–40 cm má obvyčajne typické hnedasté sfarbenie s medeným leskom. Niektoré exempláre môžu mať na bokoch a chrbte modré škvrny, takmer úplne modrého jedinca sme zaregistrovali povyššie Vršatských bradiel.

Jašterica krátkohlavá

Väčšina ľudí si však pri slove jašterica vybaví typického jaštera s dobre odlíšenou hlavou, chvostom a štyrmi päťprstými končatinami. V Bielych Karpatoch túto predstavu naplňa predovšetkým všeobecne rozšírená jašterica krátkohlavá (*ještěrka obecná*), dorastajúca občas až cez 20 cm. Aj keď dáva prednosť suchším lúkam a pasienkom, nájdeme ju tu aj na lesných rúbaniach, na skalách a hlavne v letnom období aj v mokradiach. Okrem dostatku potravy – hlavne menšieho hmyzu, predstavuje pre ňu dôležitý existenčný faktor dostatok úkrytov – krátkodobých letných i zimných, ktoré umožňujú jaštericiam bezpečné prezimovanie (kopy kamenia, raždia, kôpky sena, slamy, diery po hlodavcoch a pod.).

Sfarbenie tohto druhu je veľmi variabilné, pričom samce sú sfarbené pestrejšie – so zelenými bokmi, kým samice majú nenápadnejšie hnedé sfarbenie, obvyčajne s radom veľkých tmavohnedých až čierohnedých škvŕn uprostred chrbta, ktoré často splyvajú v súvislý pás. Keďže nejde o živorodý druh, niekedy pri obrábaní pôdy môžeme nájsť 4–15 drobných vajíčok, ktoré samičky znášajú koncom júna a začiatkom júla do jamiek vyhrabaných v kyprej pôde na výslunných miestach. Hlavne mláďatá jašterice krátkohlavej predstavujú dôležitú potravu pre mladé užovky stromové i hladké, ktoré sú rozšírené vo veľkej časti Bielych Karpát, ale bežný je u tohto druhu aj kanibalizmus.

Jašterica živorodá

Ďalší druh jašterice – jašterica živorodá, ktorá preferuje chladnejšie a vlhšie lokality, nachádza v tomto pohorí vhodné existenčné podmienky len na jednom mieste – na Veľkej Javorine. Žije tu na okrajoch lúky i lyžiarskych zjazdovkách, v hromadách kamenia a rovnako mnohé jedince obľubujú brvná a kopy dreva. Spolu s nasledujúcim druhom tak patrí v Bielych Karpatoch k najzáčnejším druhom plazov, aj keď v rámci SR i ČR ide o bežný druh.

Jašterica živorodá je menší druh, obvyčajne môžeme pozorovať jedince veľké 10–13 cm, len výnimočne dosiahnu

Mozaika lúk, pasienkov a lesov vyhovuje dvom druhom jašteríc – slepúchovi lámavému i jašterici krátkohlavej.

Najbežnejšou jaštericou Bielych Karpát je slepúch lámavý.

Na lúkach a rúbaniach najčastejšie natrafíme na jaštericu krátkohlavú.

Jašterica živorodá žije len na Veľkej Javorine – jedinec s regenerovaným chvostom.

niektoré exempláre dĺžku až 15–17 cm. Farebná variabilita tohto druhu je pomerne malá, šat samčiekov je prakticky zhodný ako u ich partneriek. Chrbát je sfarbený od žltonedej cez červonohedú až po tmavohnedú, v strede s tmavším pásikom, na bokoch sú často tmavšie pozdĺžne pásy. Tento druh sa prispôbil chladnejším podmienkam aj tým, že je živorodý, pričom mláďatá prichádzajú na svet až v septembri–októbri. Počas zimného spánku pod koreňmi, kameňmi či v myšacej diere tomuto druhu nevadí ani mierny pokles teploty pod bod mrazu.

Literatúra uvádza, že si jašterica živorodá neobhajuje teritórium a na vhodnom mieste žijú väčšie i menšie jedince v mieri. Či je tomu tak aj na Veľkej Javorine, si netrúfam tvrdiť. Väčšina tunajších jašteríc má totiž namiesto pôvodného chvosta regeneráty (mnohé druhy jašterov dokážu pri útoky dravca odvrhnúť koniec chvosta, ktorý sa pohybuje a tým odľáká predátora; následne im dorastie kratší chvost). Či sú takto poznačené jašterice výsledkom útoku predátorov alebo kanibalistických chůfok, sa mi nepodarilo zistiť.

Jašterica múrová

Posledným druhom jašteríc, ktorý bol zatiaľ zistený len na slovenskej strane Bielych Karpát, je jašterica múrová (*ještěrka zední*). V ČR žije malá izolovaná populácia len v okolí severomoravského Štramberku, na Slovensku je tento druh pomerne bežný a napríklad v Považskom Inovci je aspoň tak početný ako všeobecne rozšírená jašterica krátkohlavá. Je preto paradoxné, že len kúsok „za Váhom“ je jašterica múrová extrémne vzácna. Pritom skalnatých lokalít, hlavne v bradlovom pásme Bielych Karpát, je dosť. Odlesňovanie tohto pohoria prebiehalo v iných časovo-priestorových súvislostiach, a tak sa tu tento druh nedokázal uchýtiť vo väčšej miere. Pomerne slabá populácia jašterice múrovej žije na kamenných sutiach Červenokamenského bradla a na Lednickom bradle, resp. na múroch hradu, ktorý tu postavili naši predkovia v stredoveku.

Táto veľmi štíhla jašterica môže dorásť do dĺžky 17–19 cm. Rada sa ukrýva v rôznych skalných štrbinách a bravúrne šplhá aj po kolmých stenách a previsoch. Na prvý pohľad sa trochu podobá zvalitejšej jašterici živorodej, tmavohnedé pásy na bokoch sa však dosť často rozpadajú na menšie škvrnky a v strede chrbta chýba pozdĺžny pás, resp. je iba naznačený. U samcov sa na rozhraní bokov a brucha často nachádzajú modré šupiny. Ide o teplomilný druh, ktorý sa príliš neukrýva do tieňa ani pri teplotách blížiacich sa k 30 °C, kým jašterica živorodá vyhľadáva úkryt, resp. sa stáva súmračným druhom

už pri teplote 24 °C. V prípade teplej zimy sa jašterica múrová dokáže rýchlo prebudiť zo zimného spánku a môžeme ju zastihnúť ako sa slní v závetří trebárs vo februári. Treba podotknúť, že sa vyhýba lokalitám, ktoré vyhovujú jašterici zelenej – tento druh v Bielych Karpatoch nežije. Tá ju totiž považuje za svoju korisť. Z plazov ju loví aj užovka stromová a užovka hladká.

Jašterice a ľudia

Zdalo by sa, že o spôsobe života a rozšírení u nás žijúcich jašteríc vieme prakticky všetko. Ako naznačujú aj poznatky z Bielych Karpát, nie je tomu určite tak. Veď ktovie, či sa niekde na najvyšších hrebeňoch, mimo masívu Veľkej Javoriny, nenachádza „zabudnutá“ populácia jašterice živorodej alebo či aj v súvislosti s otepľovaním klímy nenašla nové útočisko jašterica múrová aj na moravskej strane pohoria.

Vplyv ľudských aktivít navšetky druhy jašteríc môže byť negatívny i pozitívny. Bez vyklčovania rozsiahlych plôch by určite nebola jašterica krátkohlavá „obyčajným“ druhom v Bielych Karpatoch a možno by sa tu lepšie darilo jašterici živorodej. Sú to však len úvahy, ktoré sú pre súčasné populácie týchto jašterov zbytočné. Určite im viac pomôžu konkrétne opatrenia. Pritom často ani nemusíme vedieť, že jednotlivým druhom pomôžeme. Napríklad slepúchom veľmi vyhovujú kopy starého sena, slamy či pokosenej stariny, ktorú vyhadzujeme na okraj mnohých chránených území a genofondových plôch. Na druhej strane zas doteraz nie je vyriešené odplašovanie jašteríc pri kosbe bubnovými i lištovými kosačkami. V dôsledku kosby tak majú mnohé, tie šťastnejšie jedince, regenerovaný chvost, iné, ktoré mali menej šťastia, kosbu neprežijú.

Zatiaľ asi nikto exaktne neskúmal vplyv moderných spôsobov kosby na populácie slepúcha či jašterice krátkohlavej. Aj sem by mohla smerovať aspoň malá kvapka z dotácií určených na údržbu lúk a pasienkov. Dúfajme, že tak ako sa dostala do normálu chemizácia a hnojenie poľnohospodárskej pôdy, vrátane trvalých trávnych porastov, postupne sa „utrásie“ aj realizácia ich údržby, ktorá zatiaľ nie vždy prospieva všetkým druhom rastlín a živočíchov.

**Jozef Májsky
Nemšová**

Jozef Májsky (1954) pracuje od r. 1980 ako zoológ v Štátnej ochrane prírody SR, od r. 2000 na Správe CHKO Biele Karpaty. Tiež je zakladajúcim členom o.z. Pre Prírodu v Trenčíne, ktoré sa spolupodieľa na ochrane prírody a krajiny stredného Považia.

Múry Lednického hradu sú domovom jašterice múrovej...

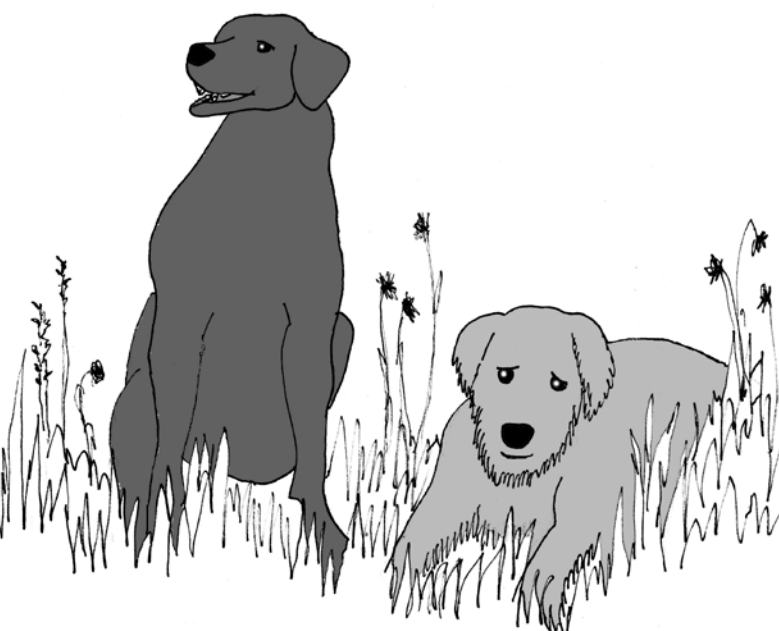

...ktorá žije aj v kamenných sutiach Červenokamenského bradla.

Koseniu a mulčovaniu trávnych porastov padne za obeť aj množstvo jašteríc.

Dvě bajky z Korytňanska

O nespokojeném hafanovi

Jistý hospodář z Korytné měl dva psy. Velcí hafani to byli a hlídali stádo kravek, co se páslo za dědinou, na úbočích Dubníku. Byla to jednotvárná práce, protože stádu vlastně žádné nebezpečí nehrozilo a kravky dobře věděly, že není proč a kam utíkat. Hafani se tedy často toulali jen tak po okolí a někdy až na kopec Obecnice vyklusali. Tady zalehli do trávy, pozorovali krajinu pod sebou a rozumovali. Menší z hafanů byl velmi namyšlený, svárlivý a v jednom kuse s něčím nespokojený. Jednou, když se na kopci vyhřívali na sluníčku, zavrčel ke svému kolegovi.

„Proč já jsem vlastně pes? Takové obyčejné slovo, které označuje jen dvorkové či pastevní hlídače. Chtěl bych být něco lepšího, krásnějšího a silnějšího. Něco významného.“ Zamžoural proti sluníčku a dodal: „Budu si říkat slunce. Je přece krásné, důležité a silné, jako já! Je vysoko nade všemi a nikdo si na něj netroufne.“

„Ale jdi, ty rozumbrado,“ odpověděl mu větší a starší kamarád. „Slunce je stejně slabé a bezmocné, jako každý jiný. Přijdou mraky a slunce zeslábně. Přijde noc a slunce zmizí. Slunce je velmi zranitelné. Obyčejný mrak na ně stačí.“

„Aha, to máš pravdu. Já budu raději mrak!“ zvolal menší hafan.

„Pak ale zafouká vítr a mrak zažene.“

Nespokojenec se zamyslel:

„Tak tedy budu vítr,“ řekl rozhodně.

„Jenže vítr přiletí k velké hoře a jaký byl?“

„No dobrá, budu si říkat hora!“ opáčil nespokojený hafan.

„Ale ani to není dobrá volba. Příběhne myš, prokouše chodbičky pod horou, celou ji oslabí a hora se po velkých deštích zřítí,“ mávnul tlapou moudřejší z hafanů.

„To je ale nápad!“ rozzářil se konečně nespokojenec. „Budu si říkat myš!“

„A není ti to divné? Copak kočky neloví právě ty malé vystrašené myši?“ zeptal se velký hafan a rychle dodal: „Jen prosím tě nechtěj být kočkou, to bych se doopravdy rozesmál.“

A tu se nespokojený hafan konečně zarazil a po chvíli uznal, že to nejlepší pojmenování pro něj bude přece jen pes

O nejsilnějším zvířeti

Jednou, vlastně to není ani tak dávno, se na Rokytovcích nad Korytnou sešla nejrůznější zvířátka, aby rozhodla, které z nich je nejsilnější. Všichni očekávali souboj ohromného býka Matúša s některým z jeho kolegů ze stáda, nebo alespoň s některým ze statných jelenů, kteří se přišli podívat až z Javoriny. Matúšovi, největšímu býku z korytňanského stáda, však nikdo z nich ani do očí nepohlédl, a tak bylo zřejmé, že je rozhodnuto. Již již chtěla slovně komise (tvořená liškou, datlem a sovou) vyhlásit tento výsledek, když v tom se pisklavým hláskem přihlásil hryzec, co ho volali Svatoš. Že prý je silnější než Matúš, a že to snadno dokáže. Nejsilnější je, podle něj, ten, kdo dokáže nejrychleji přeplavat rybník Lubná, co je pod kopcem.

Nu byla to velká výzva, protože hryzci, pokud to nevíte, jsou docela mrňaví tvorové, jen o něco větší než obyčejný krtek. Všechna zvířátka se proto rozesmála a mávala svými tlapkami či křídly, krávy vesele bučely a zmije ironicky syčely. Hryzec Svatoš však trval na svém a tak komise musela spravedlivě uznat, že býk Matúš musí přijmout výzvu, nechce-li být ze soutěže vyřazen. Ten samozřejmě přijal a tak všichni spěchali dolů k rybníku, protože se již začínalo stmívat. Cestou si povídali o tom, jak to bude pro Matúša snadné vítězství, a že chudák Svatoš se dojistá zbláznil, protože buď se v chladné vodě rybníka utopí, nebo doplave až dlouho za býkem a tedy prohraje.

Když se přiblížil čas startu, malý Svatoš si lehl na břeh a bedlivě pozoroval hladinu rybníka.

„Co to děláš, prcku?“ nedalo to Matúšovi.

„Ale, kontrolovu, jestli na vodě neplave nějaké poleno či jiná překážka, abych se nezranil,“ odpověděl mazaný Svatoš.

„To není špatný nápad,“ zamumlal Matúš, a také si lehl na břeh. Komise to považovala za doklad připravenosti závodníků.

a proto liška vysokým hlasem vyštěkla „start“. Zaskočený Matúš se rychle postavil a skočil do rybníka. Zareagoval téměř bleskově, ale na rychlého Svatoše to bylo přece jen pomalé. Během oka mžiknutí dokázal vyskočit ještě ležícímu Matúšovi na rameno, odtud na krk a hup, ukryl se v husté kudrnaté čupřině mezi jeho rohy. V nastávajícím šeru si toho vůbec nikdo nevšiml a Matúš, soustředěný na hladinu rybníka, to také nezaznamenal.

Když byl Matúš v polovině rybníka, byli všichni už přesvědčení, že maličký Svatoš se dávno utopil, protože po něm nebylo ani stopy. A když Matúš rybník konečně přeplaval a unaveně se škrábal na vysoký travnatý břeh, Svatoš nenápadně vyskočil z jeho čupřiny do trávy, vyběhl po břehu kousek výš, otočil se a co nejhlasitěji vítězoslavně zvolal:

„Tak kde jsi, Matúšu? Už hezky dlouho na tebe čekám. Dokonce mi i kožíšek stačil oschnout, však se podívej!“

A tak komisi nezbylo, než uznat prvenství Svatošovo. Od té doby je vychytralý hryzec na celém Korytňansku velmi uznávaný, a nejen tam.

Pavel Bezděčka

Jarné bylinky

A. Milí kamarádi, ako botanička často zabudnem **názvy rastlín**, pamätám si ich po latinsky a vy mi prosím pomôžte doplniť ich slovenské a české mená, prípadne od starých rodičov zistíte ľudové názvy. Ďakujem Vám.

ľudový názov	česky	slovensky	latinsky
petrklíč	prvosienka	prvosienka	<i>Primula</i>
		púpava	<i>Taraxacum</i>
		podbel	<i>Tussilago</i>
	česnek		<i>Allium</i>
		skorocel	<i>Plantago</i>
		plúcnik	<i>Pulmonaria</i>
	jahodník		<i>Fragaria</i>
		žihlava	<i>Urtica</i>

B. Poznáte rozdiely medzi prvosienkami?

Jedny majú veľké bledožlté kvietky a kalich pritisnutý na korunnú trubku (obr. 1). To je prvosienska

Oranžovožlté menšie kvety a nafúknutý kalich (obr. 2) má prvosienska.....

Veľké bledožlté kvety vyrastajú na krátkych stopkách z listov (obr. 3), v Bielych Karpatoch tento druh rastie len v záhradách a ich blízkosti: prvosienska.....

**Katarína Devánová
Adamovské Kochanovce**

C. V roce 2009 probíhal ve Zlíně-Štípe první ročník **Ekologické olympiády** pro žáky devátých tříd základních škol. Předkládáme vám některé otázky i zde.

1. Čím se zabývají tyto vědní obory? a. botanika – b. mykologie – c. zoologie – d. ornitologie
2. Která z těchto dřevin není u nás původní? a. tis červený – b. dřín obecný – c. tρνovník akát – d. jeřáb břek
3. Co se dá vyčíst z letokruhů? Vymenuj aspoň 2 věci.
4. Který druh spárkaté zvěře je u nás nepůvodní? a. jelen lesní – b. daněk obecný – c. prase divoké – d. srnec obecný
5. Větší výskyt sloučenin dusíku a fosforu ve vodě (splachy hnojiv, odpadní vody) vede k přemnožení: a. řas a sinic – b. bakterií – c. vodního hmyzu
6. Nejsvrchnější část zemské kůry tvořená půdou je označována jako: a. litosféra – b. pedosféra – c. hydrosféra – d. atmosféra
7. Činnosti vody, při které dochází k rozrušování a odnosu částic půdy, říkáme: a. evakuace – b. evoluce – c. eroze
8. Na čem roste poloparazit: a. jmelí – b. ochmet?
9. Hasivka, osladič nebo žebrovice jsou
10. Které z druhových jmen nepatří rodu dub? šípák – zimní – letní – červený – bahenní – západní

11. Která rostlina by se neměla objevit v čajové směsi? lípa srdčitá – šalvěj lékařská – prvosenka jarní – divizna velkokvětá – podběl lékařský – árón východní – bez černý
12. Doplně druhová jména: slepýš – mlok – jasan – rys – lýkovec – vydra
13. Které z těchto rostliny jsou nahosemenné? dub – jalovec – jedle – jeřáb – krušina – líska – tis
14. Které naše sovy hnízdí obvykle v lese?
15. Kam snáší naše vzácná ryba hořavka duhová svá vajíčka?
16. Která naše užovka je nejvzácnější?

**Vlasta Ondrová
Slavkov**

Správné odpovědi z minulého čísla:

A. levandule, kakost, kručinka, splešfule, sluka, plotice, saturejka, konvalinka, hranostaj, listonoh

B. lelek (noční pták), rulík (jedovatá bylina), krkavec (velký černý pěvec), sysel (ohrožený hlodavec), lín (ryba), tukan (tropický pták) popř. i tyran (tropický pták), kančík (akvariální ryba), nosatec (nosatý brouk), pika (zajícovitý savec), výr (naše největší sova)

C. jeřáb (strom i pták), skalník (ozdobný keř i pták), slunečnice (olejná bylina i pestrá ryba), srpice (vzácná bylina i hmyz), hlavatka (statná bylina i lososovitá ryba), kozlíček (ozimá bylina i tesařík), puchýřník (kapradina i jedovatý brouk), máčka (stepní bylina i druh žraloka), hlaváč (suchomilná rostlina i mořská ryba), jazyk (kapradina i mořská ryba), sasanka (jedovatá bylina i mořský žahavec), pižmovka (jarní bylina i kachna), zvonek (ozdobná bylina i zelený pták), hnojník (houba i brouk)

Vážení čtenáři,

držíte v rukou první číslo 16. ročníku našeho časopisu.

Předplatné v České republice na rok 2011 činí 60,- Kč včetně DPH.

Předplatné můžete uhradit vydavateli ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY na číslo účtu 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111, do zprávy uveďte „časopis BBK“.

Čtenáři na Slovensku mohou předplatné ve výši 5,00 EUR na rok 2011 uhradit složenkou na adresu: Centrum environmentálních aktivit -CEA, Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín. Do zprávy pro příjemce uveďte „časopis BBK“.

Stejně jako v loňském roce vyjdou letos dvě čísla, a to díky poskytnutým příspěvkům od obcí a předplatitelů. Děkujeme následujícím firmám a osobám (řazení dle abecedy) za projevenou přízeň:

Mecenáši časopisu Bílé – Biele Karpaty 2000 a více Kč:

Obec Velká nad Veličkou

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 500–1999 Kč:

Jiří Gajda (Strážnice), Obec Komňa

Příspěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 200–499 Kč:

Jan Jaroš (Bojkovice), Eduard Bartoš (Uherský Brod), Marie Žáková (Kunovice), Milan Šašinka (Brno–Žabovřesky), Pavel Zemčík (Bojkovice), Ivo Kubíček (Květná–Strání), Ivan Střítecký (Prostějov), Pavlína Křivanová (Předín), Marie Okénková (Nová Lhota).

Redakce

Příroda za humny

Občanské sdružení Ekoton nabízí putovní fotovýstavu zvanou Příroda za humny. Tématem jsou přírodní hodnoty regionu Slovácka. Přibližuje široké veřejnosti jak vzácné a ohrožené druhy živočichů a rostlin, tak i mnohdy opomíjené běžné druhy.

Výstava se skládá z 50 vybraných fotografií a na pěti samonosných panelech

o šířce 2,5 m a výšce 1,8 m. Realizaci projektu podpořil Jihomoravský kraj.

Zájemci o instalaci výstavy se mohou hlásit na: ekoton@seznam.cz, tel. 723 238 312 nebo 518 328 028. Za instalaci výstavy účtujeme poplatek 200,- Kč a dopravu (5,- Kč/km).

Josef Dufek
Vnorovy

Přední strana obálky: Tořič čmelákovitý

Zadní strana obálky: Národní přírodní rezervace Javorina

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody BÍLÉ KARPATY (Veselí nad Moravou), Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. (Veselí nad Moravou) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Kontaktní adresy:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: +420 518 326 470
e-mail: rihova@bilekarpaty.cz
Jitka Řihová

Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová
+421 32 659 8387
e-mail: peter.jansky@sopsr.sk
Peter Jánský

Redakce: Pavel Bezděčka, Karel Fajmon, Jana Hajduchová, Peter Jánský, Jan W. Jongepier, Marie Petrů, Jitka Řihová, Petr Slinták

Fotografie a kresby: Martin Štecher (titulní strana obálky), Bohumil Jagoš (vnitřní a zadní strana obálky), Jiří Bálek (str. 1), Karel Fajmon (str. 1), Jan W. Jongepier (str. 2, 3), archiv občanského sdružení Liska (str. 3), Pavel Bohun (str. 4), Peter Jánský (str. 5), Aleš Naňák (str. 8, 9), Iva Nováková (str. 10), archiv Veronica (str. 11), A. Haško (str. 12), Dagmar Uhýrková (str. 12), Miroslav Potyka (str. 13), F. Gajovský (str. 13), Andrea Molnárová (str. 14), archiv obce Komňa (str. 15), Pavel Dekar (str. 16), Eliška Hoferková (str. 17), Martina Vočadlová (str. 18), Josef Dufek (str. 16, 24), Lenka Janoušková (str. 19), Jozef Májský (str. 20, 21), Pavel Bezděčka (str. 22), Jana Hajduchová (str. 23).

Grafika a sazba: Jana Hajduchová

1. číslo ročníku 2011 vychází v květnu 2011

Tištěno na papíře s certifikátem FSC.

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník XVI, číslo 1, náklad 2300 ks, cena 30 Kč, 1 EUR

Tisk: Boma Print spol s r. o., Kyjov

Ministerstvo životního prostředí

Projekt byl podpořen Ministerstvem životního prostředí, projekt nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP

Pomáháme Vašemu okolí. NET4GAS. Blíž přírodě.

Podílíme se na obnově původních ekosystémů na rašeliništích Cínovecký hřbet, Velké tetřeví tokaniště a rašeliniště U jezera ■ Usilujeme o vytvoření přirozeného prostředí pro tetřívka obecného na Krušnohorsku ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a povědomí o ochraně životního prostředí mezi děti a mládež ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách

veronica

ČASOPIS PRO
OCHRANU
PŘÍRODY A KRAJINY

Umíme číst v přírodě a krajině. Čtěte s námi.

- tradiční i současný vztah člověka k přírodě a krajině
- zkušenosti občanských sdružení s projekty pro lidi a přírodu
- praktické návody Ekologické poradny Veronica

25 LET ČASOPISU
veronica
25 LET ČASOPISU

PŘEDPLATNÉ

6 čísel ročně | základní 390 Kč, zlevněné 300 Kč

+420 775 723 742 | predplatne@veronica.cz | www.casopis.veronica.cz

www.veronica.cz

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento materiál byl vytvořen za finanční podpory SFŽP a MŽP. www.sfzp.cz www.mzp.cz.

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 30 Kč / 1 EUR